

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра міжнародних економічних відносин

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої
освіти

на тему
«ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇЇ СТИМУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ»

Виконав здобувач вищої освіти
2 курсу, групи МЕВ-23м
ОПП «Міжнародна економіка
та бізнес»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»
Чудіновських Андрій Михайлович
« ____ » _____ 2024 р.
Керівник роботи
к.е.н., доцент

_____ Дар'я НАСИПАЙКО
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент _____

АНОТАЦІЯ

Чудіновських А.М. Ефективність іноземної інвестиційної діяльності та засоби її стимулювання в Україні. – Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка та бізнес». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2024.

В першому розділі розкривається сутність та особливості класифікації іноземних інвестицій. Досліджено економічну роль іноземних інвестицій. Розглянуто фактори ефективності іноземного інвестування. В другому розділі здійснено аналіз динаміки та структури іноземних інвестицій в Україні. Здійснено оцінку інвестиційного клімату в Україні. Проведено оцінку впливу війни та геополітичних ризиків на іноземні інвестиції. В третьому розділі вивчено міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій, окреслено напрями вдосконалення державної інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність, іноземна інвестиційна діяльність, ефективність іноземного інвестування, інвестиційний клімат, державна інвестиційна політика.

ABSTRACT

Chudinovs'kykh A.M. Effectiveness of foreign investment activity and means of its stimulation in Ukraine. – Qualification thesis for the second (master's) level of higher education in the specialty 292 "International Economic Relations" of the educational and professional program "International economy and business". – Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine – Kropyvnytskyi, 2024.

The first chapter reveals the meaning and peculiarities of the classification of foreign investments. The economic role of foreign investments has been studied. Factors of efficiency of foreign investment are considered. The second chapter analyzes the dynamics and structure of foreign investments in Ukraine. An assessment of the investment climate in Ukraine was carried out. The impact of war and geopolitical risks on foreign investments has been assessed. In the third chapter, the international experience of attracting foreign investments is studied, and directions for improving the state investment policy are outlined.

Key words: investment, foreign investment, investment activity, foreign investment activity, efficiency of foreign investment, investment climate, state investment policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1. Сутність та класифікація іноземних інвестицій.....	10
1.2. Економічна роль іноземних інвестицій.....	17
1.3. Фактори ефективності іноземного інвестування.....	24
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	31
2.1. Динаміка та структура іноземних інвестицій в Україні.....	31
2.2. Оцінка інвестиційного клімату в Україні.....	41
2.3. Вплив війни та геополітичних ризиків на іноземні інвестиції.....	47
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	56
3.1. Міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій.....	56
3.2. Напрями вдосконалення державної інвестиційної політики.....	64
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми. Економіка України перебуває у стані відновлення після економічних криз та війни. Залучення іноземних інвестицій може стати важливим рушієм для економічного зростання, модернізації промисловості та розвитку інфраструктури. Іноземні інвестиції сприяють створенню нових робочих місць, підвищенню якості продукції та послуг, а також збільшенню обсягу податкових надходжень до бюджету. Україна має великий потенціал для залучення інвесторів, зокрема через її географічне розташування, природні ресурси та людський капітал. На жаль, складнощі, пов'язані з корупцією, слабкою правовою системою та бюрократією, створюють перешкоди для залучення інвестицій. Дослідження ефективності стимулювання інвестицій допомагає розробити практичні рекомендації для покращення умов ведення бізнесу. Залучення іноземних інвестицій сприяє інтеграції України в глобальні економічні процеси, сприяючи співпраці з міжнародними організаціями та компаніями. Це дозволяє використовувати передові технології, бізнес-моделі та підвищувати конкурентоспроможність українських товарів і послуг.

Післявоєнна відбудова України потребуватиме значних фінансових ресурсів. Іноземні інвестиції можуть відіграти ключову роль у реконструкції економіки. Важливо досліджувати, як стимулювати довіру інвесторів до України, зважаючи на воєнні ризики та геополітичну нестабільність. Державна політика щодо податкових пільг, захисту прав інвесторів, зменшення регуляторного навантаження та прозорості бізнесу є ключовою для стимулювання іноземної інвестиційної діяльності. Актуальним є аналіз наявних механізмів підтримки та стимулювання, а також їх ефективності в українських реаліях. Інвестиції позитивно впливають не лише на економіку, але й на соціальну сферу: підвищується рівень добробуту населення, зростає доступ до якісних послуг, розвиваються регіони.

Все вищенаведене обумовлює актуальність наукової теми.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження стану іноземної інвестиційної діяльності в Україні та визначення пріоритетів її стимулювання.

Виходячи з поставленої мети, в роботі були вирішені наступні **завдання**:

- дослідити сутність та класифікацію іноземних інвестицій;
- з'ясувати економічну роль іноземних інвестицій;
- розглянути фактори ефективності іноземного інвестування;
- проаналізувати динаміку та структуру іноземних інвестицій в Україні;
- оцінити інвестиційний клімат в Україні;
- дослідити вплив війни та геополітичних ризиків на іноземні інвестиції;
- вивчити міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій;
- окреслити напрями вдосконалення державної інвестиційної політики.

Об'єктом дослідження обрано іноземну інвестиційну діяльність.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти ефективності іноземної інвестиційної діяльності та її стимулювання в Україні.

Методи дослідження. До основних загальнонаукових методів дослідження, які були використані в роботі, відносяться:

- методи наукового узагальнення та систематизації (дослідження наукових підходів до трактування сутності понять «капітал», «інвестиції», «іноземні інвестиції» та «прямі іноземні інвестиції», класифікацій іноземних інвестицій);
- порівняльного аналізу (виявлення закономірностей, відмінностей та спільних рис глобальних і національних тенденцій інвестиційної діяльності);
- статистичного аналізу (порівняння окремих економічних показників);
- аналіз і синтез (оцінка причин, що перешкоджають інвесторам в сучасних умовах);
- абстрагування та логіка (узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання висновків).

Результати, отримані в ході написання кваліфікаційної роботи, полягають в оцінці, порівнянні, аналізі стану іноземної інвестиційної діяльності в Україні.

Теоретична значимість отриманих результатів полягає у наступному:

- проаналізовано вплив війни та геополітичних ризиків на іноземні інвестиції;
- окреслено напрями вдосконалення державної інвестиційної політики.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що цей матеріал може бути використаний державою при вирішенні питань стимулювання іноземної інвестиційної діяльності. Результати проведеного дослідження можуть знайти застосування в процесі викладання курсу «Управління зовнішньоекономічною та інвестиційною безпекою України в умовах глобалізації» і пов'язаних з інвестиціями економічних дисциплін, а також при підготовці навчальних та навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів дослідження та їх публікація. Результати дослідження оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем» (м. Кропивницький, ЦНТУ), висвітлені в тезах доповіді.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

В першому розділі «Теоретичні основи іноземної інвестиційної діяльності» розкрито сутність та класифікацію іноземних інвестицій. Наведено визначення понять «капітал», «інвестиції», «іноземні інвестиції», «прямі іноземні інвестиції». Визначено економічну роль іноземних інвестицій – окреслено позитивні аспекти та недоліки. Розглянуто фактори що впливають на залучення іноземних інвестицій в країну.

В другому розділі «Аналіз стану іноземної інвестиційної діяльності в Україні» досліджено динаміку та структуру іноземних інвестицій в Україні. Проаналізовано динаміку притоку прямих іноземних інвестицій в Україну, вхідний потік прямих іноземних інвестицій на душу населення, структуру

надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами інвестування, галузеву структуру інвестицій. Оцінено інвестиційний клімат в Україні. Досліджено динаміку основних макроекономічних показників України, місце України в ключових показниках та рейтингах, динаміка індексу інвестиційної привабливості України. Окреслено вплив війни та геополітичних ризиків на іноземні інвестиції.

В третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні» досліджено міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій. Визначено напрями вдосконалення державної інвестиційної політики.

Обсяг роботи. Робота викладена на 83 сторінках, її положення проілюстровані 3 таблицями та 7 рисунками. Список використаних джерел налічує 82 найменувань і викладений на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та класифікація іноземних інвестицій

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку економіки кожної країни. Вони є основою для інтеграції національної економіки у світовий ринок, сприяють зростанню економічного потенціалу, створенню нових робочих місць і впровадженню інновацій. Основною метою інвестора є отримання прибутку, а для країни, яка отримує інвестиції, – залучення фінансових і матеріальних ресурсів для стимулювання економічного розвитку.

Історично склалося так, що державні зобов'язання та корпоративні інвестиції за кордоном часто були тісно пов'язані: іноземні інвестиції, як правило, спиралися на державні альянси або військову експансію в інших регіонах. Приклади варіюються від відкриття Китаю для іноземних інвестицій завдяки зусиллям різних американських адміністрацій, починаючи з Річарда Ніксона, до європейського колоніалізму, який дав можливість національним компаніям, таким як Голландська Ост-Індійська компанія та їхні наступники у 20-му столітті, експлуатувати так звані «бананові республіки», що були більш залежні від іноземних корпорацій, ніж від місцевого населення. На відміну від колоніалізму, сучасні іноземні інвестиції, принаймні в теорії, передбачають фінансові інтереси в іноземному регіоні без прямого політичного контролю; передача капіталу має на меті як отримання прибутку, так і взаємну вигоду [9].

Інвестиції як економічна категорія є однією з основних, оскільки є основою для побудови ієрархії інших категорій і відображає відтворення суспільного капіталу. Однак для того, щоб з'ясувати природу інвестицій, необхідно попередньо розглянути поняття капіталу. Поняття капіталу – це, в широкому розумінні, все, що здатне приносити дохід, а також ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг [5, с. 14]. Згідно з сучасною

економічною теорією, капітал є одним з найважливіших економічних ресурсів, поряд із землею, працею та підприємницькими здібностями, тобто капітал розглядається як «загальна економічна категорія всіх суспільно-економічних формацій» [6, с. 12]. А.В. Мертенс [5, с. 15] стверджує, що між капіталом та інвестиціями існує нерозривний зв'язок, де інвестиції є змінною потоку, а капітал – змінною витрат. Подібно до того, як продовження процесу виробництва вимагає витрат на відтворення та оновлення капіталу внаслідок фізичного зносу та морального старіння засобів виробництва, так і нове виробництво не може розпочатися без створення нового капіталу.

Багато вчених, використовуючи англomовний варіант терміна «інвестиції», пов'язують його генетичне походження з латинським терміном «invest», що перекладається як «вкладати». На думку Говорушко Т.А., Обушної Н.І., такий переклад не окреслює всього спектру економічних відносин, пов'язаних з інвестиційним процесом, включаючи форми, об'єкти і суб'єкти вкладення капіталу і цілі інвестування [2]. На основі семантичного аналізу сутності економічної категорії «інвестиції» автори запропонували авторське визначення досліджуваної категорії як інструменту здійснення підприємницької діяльності, спрямованої на отримання прибутку та досягнення адаптивності в умовах ресурсних обмежень. Інвестиції – основна економічна категорія, яка охоплює широкий спектр організаційних, соціальних та економічних відносин у процесі вкладення грошових, майнових та інтелектуальних цінностей в розвиток продуктивних сил суспільства з метою досягнення соціального та інших ефектів, а також отримання вигоди у вигляді прибутку (доходу).

Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування»[3], іноземні інвестиції в Україні визначаються як будь-які види цінностей, які безпосередньо вкладаються іноземним інвестором в об'єкти інвестиційної діяльності згідно з чинним законодавством України. Дане трактування є тільки узагальненим поняттям «іноземної інвестиції» і не конкретизує кожен окремий вид. Також важко сказати, що дане трактування є повністю вдалим, головним

чином через категорію «вартість», що може представляти об'єкти, що не мають нічого спільного з інвестиціями. Замінивши категорію «цінність» на більш конкретний об'єкт, термін «іноземні інвестиції» можна розглядати як синтетичну категорію, що поєднує у собі такі елементи, як гроші, майно або цінність, збереження, вигоди, доходи та ефекти. Хотілося б також звернути увагу на те, що звернення до таких дефініцій, як вигоди та соціальні ефекти, є досить вузьким і не охоплює всього спектру економічних відносин, пов'язаних з використанням іноземних інвестицій.

Відповідно до статті 116 частини 2 Господарського кодексу України [8], іноземна інвестиція – це цінність, що вкладається іноземним інвестором в об'єкт інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Іноземні інвестиції – це сукупність грошових, майнових, інтелектуальних й інших цінностей, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності на території України (відповідно до чинного законодавства) з метою отримання прибутку (доходу) та/або досягнення економічного, соціального, інноваційного або екологічного ефекту. Основу зовнішніх інвестицій приватного капіталу складають прямі й портфельні зовнішні інвестиції, що, на відміну від позик та кредитів, не збільшують зовнішній борг держави, а сприяють отриманню коштів для виробничого розвитку і таким чином безпосередньо залучають зовнішніх інвесторів [2]. Теорія зовнішніх ПІІ є в відносно молодую і сформувалася як самостійний напрям досліджень після того, як в 1960-х роках С.Хеймер відокремив портфельні інвестиції від зовнішніх ПІІ.

На думку експертів МВФ та ОЕСР [4], «інвестиції є прямими, коли їх здійснюють за межами країни та використовуються для розширення виробництва товарів та послуг, придбання товарів для імпорту в країну базування або експорту в третю країну. ПІІ характеризуються тим, що інвестор має управлінський контроль над підприємством і ПІІ мають форму акціонерного капіталу та короткострокових чи довгострокових міжфірмових

кредитів. Згідно з цим визначенням, основною метою ПІІ є виробництво товарів та їх переміщення між країнами. Щоб таке виробництво відбувалося, іноземні інвестори повинні контролювати підприємства.

За визначенням Комітету ООН з промислового розвитку [5, с. 15], інвестиції визначаються як довгострокове вкладення економічних ресурсів і капіталу в промисловість, сільське господарство, транспорт й інші сектори економіки в країні та закордоном з метою отримання прибутку та отримання більшого прибутку в майбутньому.

На основі наукової літератури в додатку А представлено загальний підхід до визначення терміну «прямі іноземні інвестиції».

Інвестори можуть інвестувати в іноземні акції через американські депозитарні розписки, глобальні депозитарні розписки або безпосередньо, відкривши рахунок у місцевого брокера в цільовій країні. Крім того, можна отримати доступ до іноземних акцій, інвестуючи у взаємний фонд або ETF, який інвестує в іноземні акції.

Коли американці купують іноземні акції, їхній дохід і приріст капіталу оподатковуються в США, а також можуть оподатковуватися урядом країни, в яку вони інвестують. Якщо підприємство оподатковується урядом іноземної країни, воно може претендувати на «іноземний податковий кредит», який дозволяє використовувати всі або деякі з цих іноземних податків для компенсації зобов'язань [9].

Щоб зрозуміти механізми їхнього впливу, необхідно знати, як класифікуються іноземні інвестиції (додаток Б). Класифікація дає змогу проаналізувати різноманітні форми інвестування та обрати оптимальні для залучення стратегічних ресурсів.

Класифікація за формою інвестування:

1) прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Цей вид інвестицій передбачає інвестиції в реальні активи в інших країнах, де сам інвестор бере безпосередню участь в управлінні і кількість контрольованих акцій становить не менше 25%. ПІІ зазвичай є частиною довгострокових зобов'язань. Вони можуть приймати

різні форми, такі як будівництво нових виробничих потужностей з нуля (інвестиції з нуля), купівля або злиття з існуючою іноземною компанією, або партнерство з іноземною компанією для створення нового підприємства (спільні підприємства). Окрім капіталу, ПІІ часто передбачають передачу технологій, досвіду та управлінських практик. ПІІ зазвичай поділяють на три типи: горизонтальні ПІІ (компанія засновує в іноземній країні такий самий вид діяльності, який вона здійснює у своїй країні); вертикальні ПІІ (компанія купує додатковий бізнес в іншій країні); конгломератні ПІІ (компанія інвестує в іноземний бізнес, який не пов'язаний з її основною діяльністю), [9];

2) іноземні портфельні інвестиції – це інвестиції приватних осіб, корпорацій чи установ в іноземні фінансові активи, такі як акції, облігації чи інші цінні папери. На відміну від ПІІ, портфельні інвестори, як правило, не мають контролю над підприємствами, в які вони інвестують. Вони, як правило, є більш ліквідними, ніж ПІІ, що дозволяє легше входити і виходити з ринку, і часто має більш короткострокову перспективу. Це дає інвесторам можливість диверсифікувати свої портфелі на міжнародних ринках. Портфельні інвестиції піддаються валютним ризикам, оскільки на вартість інвестицій можуть суттєво впливати коливання курсів обміну валют між країною походження інвестора та іноземною країною. Іноземні непрямі інвестиції передбачають купівлю корпораціями, фінансовими установами та приватними інвесторами пакетів акцій або позицій в іноземних компаніях, які торгуються на іноземній фондовій біржі. Загалом, цей тип іноземних інвестицій є менш сприятливим, оскільки вітчизняна компанія може легко продати свою інвестицію дуже швидко, іноді протягом декількох днів після покупки. Непрямі іноземні інвестиції, як правило, менш масштабні [9];

3) інші форми інвестицій, наприклад, кредити, видані вітчизняними банками підприємствам в інших країнах або їхнім урядам, банківські депозити або інвестиції у вигляді орендного фінансування (лізингу). Комерційні кредити були найбільшим джерелом іноземних інвестицій в країнах, що розвиваються, і на ринках, які формуються, до 1980-х років. Після цього періоду інвестиції за

рахунок комерційних кредитів стабілізувалися, а прями й портфельні інвестиції достатньо збільшилися в усьому світі. Потоки іноземних інвестицій можуть бути дуже чутливими до змін економічних показників, таких як процентні ставки, інфляція та політична стабільність як у країні походження інвестора, так і на цільовому ринку [9].

В. Г. Федоренко [13] класифікує іноземні інвестиції на прямі, портфельні і реальні. Реальні іноземні інвестиції розглядаються як інвестиції в землю, нерухомість, виробниче обладнання та витрати оборотного капіталу.

Класифікація за джерелом походження:

1) приватні інвестиції – фінансуються приватними компаніями або фізичними особами. Вони є основним джерелом капіталу для розвитку бізнесу;

2) державні інвестиції – здійснюються іноземними урядами або державними організаціями. Найчастіше це кредитування великих інфраструктурних проєктів;

3) інвестиції міжнародних організацій – фінансування від таких організацій, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд або Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжамериканський банк розвитку. Багатосторонні банки розвитку (МБР) є міжнародними фінансовими установами, що інвестують у країни, які розвиваються, з метою сприяння економічній стабільності. «На відміну від комерційних кредиторів, метою інвестицій яких є максимізація прибутку, МБР використовують свої іноземні інвестиції для фінансування проєктів, які підтримують економічний та соціальний розвиток країни. Інвестиції, які зазвичай надаються у формі низько- або безвідсоткових позик на пільгових умовах, можуть фінансувати будівництво інфраструктурних об'єктів або забезпечувати країну капіталом, необхідним для створення нових виробництв і робочих місць» [9];

4) інвестиції недержавних організацій;

5) змішані (спільні) інвестиції – двосторонні інвестиції вітчизняних та іноземних юридичних або фізичних осіб у спільні інвестиційні проєкти.

Класифікація за об'єктом інвестування:

1) реальні інвестиції - інвестор вкладає кошти у створення нових об'єктів, виробничих потужностей або розширення існуючих підприємств;

2) фінансові інвестиції – фінансування у цінні папери, банківські депозити або страхові поліси;

3) інтелектуальні інвестиції – інвестування в нематеріальні активи, наприклад, у дослідження, розробки, патенти, ліцензії чи освіту.

Класифікація за тривалістю інвестування [5, с. 17]:

1) короткострокові інвестиції – зазвичай вкладаються на період до одного року. Наприклад, операції з цінними паперами на короткий термін. Короткострокові фінансові інвестиції складаються з акцій (40%), депозитів (8%) та інших інвестицій (50%). Що стосується сільського господарства, яке має найнижчий рівень фінансових інвестицій, то за останнє десятиріччя зростання короткострокових фінансових інвестицій збільшилося. Слід зазначити, що короткостроковий характер інвестицій не є сприятливим для сільськогосподарських підприємств;

2) довгострокові інвестиції – вкладення з тривалістю понад один рік, спрямовані на розвиток великих проектів, таких як інфраструктура або будівництво. На практиці іноземні партнери надають перевагу довгостроковим інвестиціям (понад 70%) у своїй інвестиційній діяльності. Третина довгострокових інвестицій припадає на статутні фонди інших підприємств, 19% - на акції та 12% - на інші фінансові інвестиції.

Класифікація за напрямком діяльності:

1) інвестиції в промисловість – включають вкладення в різні галузі виробництва: машинобудування, металургію, хімічну промисловість тощо;

2) інвестиції в сільське господарство – фінансування фермерських господарств, агротехнологій чи переробних підприємств;

3) інвестиції в послуги – охоплюють сфери туризму, транспорту, фінансових послуг тощо.

Для сільськогосподарських підприємств найбільш вдалу класифікацію, адаптовану до сучасної економічної ситуації, запропонував М.І. Кісіль [7]. Ця

класифікація базується на тому, що всі інвестиції в підприємства можна поділити на валові та чисті. Під валовими інвестиціями розуміють загальний обсяг інвестицій, спрямованих на відтворення – нове будівництво, реконструкцію та розширення, технічне переоснащення та підтримку діючих потужностей.

1.2. Економічна роль іноземних інвестицій

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку економіки країн, сприяючи прискоренню економічного зростання, створенню нових робочих місць і впровадженню сучасних технологій. Вони є одним із ключових джерел фінансування економіки, особливо для країн із ринками, що розвиваються. Розглянемо позитивні аспекти економічної ролі іноземних інвестицій.

1. Прискорення економічного зростання. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у стимулюванні економічного розвитку країни. Вони є одним із ключових джерел капіталу, технологій та управлінських знань, що сприяють модернізації економіки, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня добробуту населення. Крім того, іноземні інвестори часто приносять із собою ефективні методи управління, що можуть бути перейняті місцевими підприємствами. Це позитивно впливає на розвиток бізнес-культури та сприяє підвищенню якості управління в національному секторі. Не менш важливим аспектом є те, що приплив іноземного капіталу сприяє стабілізації економіки країни. Це знижує залежність від зовнішніх запозичень, підвищує довіру міжнародних партнерів та сприяє зростанню валового внутрішнього продукту (ВВП). Однак для залучення іноземних інвестицій необхідно створити сприятливий бізнес-клімат. Це включає політичну стабільність, прозорість у регулюванні, захист прав інвесторів та мінімізацію корупції. Отже, іноземні інвестиції є потужним інструментом для прискорення економічного зростання. Їхнє ефективне використання дозволяє країні інтегруватися у світову економіку та підвищити добробут своїх громадян.

2. Передача технологій і знань. Іноземні інвестиції відіграють ключову роль в передачі технологій і знань. Завдяки міжнародному співробітництву країни мають можливість інтегрувати передові рішення у виробництво, покращувати якість послуг та зміцнювати конкурентоспроможність на світовому ринку. Іноземні компанії часто впроваджують сучасні технології у виробничі процеси, які недоступні для місцевих підприємств. Це включає як фізичні активи (обладнання), так і нематеріальні ресурси, такі як програмне забезпечення чи патенти. Завдяки прямих іноземним інвестиціям у регіони з менш розвиненими економіками, відбувається навчання місцевого персоналу новим підходам і методикам. Ці знання включають як технічні аспекти, так і управлінські практики. Інвестиції сприяють створенню дослідницьких центрів і партнерств між міжнародними корпораціями та місцевими науковими установами. Це стимулює розвиток інновацій та локальну адаптацію технологій. Інвестори часто вкладають кошти в розвиток транспортної, комунікаційної чи енергетичної інфраструктури, що забезпечує можливості для більш ефективної передачі технологій.

3. Створення робочих місць. Іноземні інвестиції забезпечують створення нових робочих місць та стимулюють зайнятість. Залучення капіталу з-за кордону сприяє відкриттю нових підприємств, модернізації існуючих виробничих потужностей та підвищенню конкурентоспроможності місцевої економіки. Однією з головних переваг іноземних інвестицій є розширення ринку праці. Інвестори, які вкладають кошти у виробництво, аграрний сектор чи сферу послуг, створюють можливості для працевлаштування як кваліфікованих спеціалістів, так і працівників без значного досвіду. Крім того, завдяки запровадженню нових технологій та сучасного менеджменту підвищується рівень професійної підготовки персоналу. Іноземні компанії часто надають своїм працівникам доступ до навчальних програм, тренінгів та обміну досвідом із закордонними партнерами. Це сприяє зростанню людського капіталу в країні, формуючи більш кваліфіковану робочу силу.

4. Доступ до міжнародних ринків. Доступ до міжнародних ринків, у свою чергу, відкриває для національних компаній нові можливості. Це дозволяє розширити експорт, знайти нових партнерів і впровадити глобальні стандарти якості. Водночас інтеграція в міжнародну економіку вимагає вдосконалення законодавства, поліпшення ділового клімату та забезпечення прозорості у веденні бізнесу. Країни, які успішно залучають іноземні інвестиції та інтегруються у світові ринки, зазвичай демонструють стійке економічне зростання. Для цього необхідно створити сприятливі умови, такі як захист прав інвесторів, стабільна політична ситуація, доступ до кваліфікованої робочої сили та зниження бар'єрів для експорту та імпорту. Підсумовуючи, іноземні інвестиції та доступ до міжнародних ринків є двома взаємопов'язаними чинниками, які відіграють ключову роль у побудові сильної економіки. Інтеграція у світову економіку – це можливість для будь-якої країни стати повноправним учасником глобальних процесів і забезпечити добробут своїх громадян.

5. Збільшення податкових надходжень. Іноземні інвестиції відіграють ключову роль у зміцненні економіки країни, створюючи нові можливості для розвитку бізнесу, підвищення рівня зайнятості та збільшення податкових надходжень. Залучення іноземного капіталу сприяє відкриттю нових підприємств, які не лише створюють робочі місця, але й сплачують податки до державного та місцевих бюджетів. Це, у свою чергу, забезпечує зростання бюджетних доходів, які можуть бути спрямовані на фінансування важливих суспільних потреб, таких як освіта, медицина, інфраструктура та соціальний захист. Іноземні інвестори також приносять сучасні технології, нові стандарти управління та виробничі практики. Це стимулює модернізацію місцевих підприємств, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними, що також сприяє збільшенню обсягів сплачених податків. Для успішного залучення іноземних інвестицій важливо створити сприятливе середовище. Це передбачає забезпечення прозорості податкової системи. Прогнозованість і стабільність податкового законодавства є ключовими для формування довіри інвесторів.

6. Зниження дефіциту платіжного балансу. Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку економіки країни, сприяючи зростанню виробництва, створенню робочих місць, збільшенню експорту та залученню сучасних технологій. Особливо значущими вони є для країн, що стикаються з дефіцитом платіжного балансу. Дефіцит платіжного балансу виникає, коли витрати на імпорт товарів, послуг та капіталу перевищують доходи від експорту. Ця ситуація створює тиск на валютний ринок, сприяючи знеціненню національної валюти та зростанню зовнішнього боргу. Іноземні інвестиції, зокрема прямі, можуть слугувати ефективним інструментом для зниження цього дефіциту. Основною перевагою іноземних інвестицій для платіжного балансу є збільшення експорту. Нові підприємства, створені за рахунок іноземного капіталу, часто орієнтовані на зовнішні ринки, що підвищує експортний потенціал країни. Також інвестори можуть відкривати виробництва на території країни, заміщуючи імпорт локальними товарами. Фінансування проектів іноземними інвесторами безпосередньо збільшує валютні резерви країни. Успішне залучення інвестицій покращує міжнародну репутацію держави, що сприяє залученню інших форм фінансування.

7. Покращення міжнародного іміджу. Залучення іноземного капіталу тісно пов'язане з міжнародним іміджем держави. Стабільність, прозорість, передбачуваність економічної та політичної ситуації є ключовими умовами для формування довіри інвесторів. Успішне покращення міжнародного іміджу вимагає комплексного підходу, який включає реформи та спрощення регуляторного середовища. Створення сприятливих умов для бізнесу, зменшення бюрократії, захист прав власності та чесне судочинство формують привабливий інвестиційний клімат. Відкритість уряду, боротьба з корупцією та чіткі правила гри підвищують рівень довіри з боку міжнародних партнерів. Участь у міжнародних форумах, співпраця з глобальними організаціями, просування культурної унікальності країни та її досягнень формують позитивний імідж. Розбудова якісної транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури є необхідною умовою для залучення іноземних компаній.

8. Покращення інфраструктури. Іноземні інвестиції є ключем до покращення інфраструктури нашої країни. Покращення інфраструктури – це один із пріоритетних напрямів для інвесторів, адже саме сучасна транспортна, енергетична та цифрова інфраструктура є основою для сталого економічного зростання. Інвестиції в дороги, порти, залізничне сполучення, а також у розвиток інноваційних кластерів і технологічних парків допоможуть зміцнити конкурентоспроможність країни на глобальній арені. Співпраця з іноземними партнерами сприятиме реалізації стратегічно важливих проєктів, які принесуть користь як інвесторам, так і нашому суспільству. Бізнес-спільнота, державні структури та громадянські організації повинні активно взаємодіяти, щоб разом створити сприятливі умови для інвестицій і модернізації нашої інфраструктури.

Таким чином, іноземні інвестиції можуть сприяти розвитку як економіки країни-реципієнта, так і економіки країни походження. Іноземна країна отримує вигоду, наприклад, від розширення нової інфраструктури та створення робочих місць для своїх місцевих працівників, тоді як країна походження може опосередковано отримати вигоду від прибутку, отриманого від інвестицій. Іноземні інвестиції також розглядаються як важлива частина побудови зв'язків між різними країнами. Вони стимулюють міжнародну торгівлю та полегшують світовий розподіл ресурсів, що, в теорії, має принести користь усім. Але є й чимало недоліків [9].

Серед основних викликів можна виділити:

1) конкуренція із місцевими підприємствами. Іноземні компанії часто мають доступ до значних ресурсів, передових технологій та ефективних бізнес-моделей. Це може спричинити витіснення слабших місцевих підприємств з ринку. Водночас місцеві компанії можуть отримати доступ до нових технологій та практик через співпрацю з іноземними інвесторами. Також зростаюча конкуренція стимулює підвищення ефективності та якості продукції. Іноземні інвестиції можуть створювати нові робочі місця, однак є ризик, що деякі місцеві підприємства, які не витримають конкуренції, будуть змушені скорочувати персонал;

2) можливість витоку прибутків за кордон. Іноземні інвестиції іноді розглядаються як неетичний спосіб для компаній заощадити гроші. Відкриваючи виробництво в дешевших країнах, вони набивають собі кишені, не передаючи заощадження споживачам, і забирають робочі місця з країни походження. З одного боку, чудово, що інвестори мають можливість вкладати кошти в будь-яку точку світу. З іншого боку, це означає, що інвестиційний капітал спрямовується за кордон, а не всередині країни. Якщо люди почнуть інвестувати в іноземні компанії, а не у вітчизняні, це може призвести до того, що вітчизняні компанії опиняться у скрутному становищі, що може призвести до втрати робочих місць і, можливо, навіть до зростання цін;

3) ризик надмірної залежності від іноземного капіталу. Надмірна присутність іноземного капіталу може призвести до впливу іноземних інвесторів на ключові рішення у національній економіці. Часто значна частина прибутків, отриманих іноземними компаніями, не реінвестується в економіку країни, а переводиться за кордон. Інтереси іноземних інвесторів можуть не завжди збігатися з національними стратегічними цілями. Залежність від іноземного капіталу може зробити економіку чутливою до глобальних фінансових криз або політичних змін у країнах-інвесторах;

4) ризик втрати контролю – іноземні компанії можуть мати значний вплив на стратегічно важливі галузі;

5) недостатній рівень правового захисту інвесторів – відсутність прозорості судової системи та корупція часто відлякують потенційних інвесторів;

6) політична нестабільність – часті зміни уряду та війна створюють додаткові ризики для іноземних компаній;

7) регуляторні бар'єри – складні бюрократичні процедури та високий податковий тиск можуть гальмувати потік інвестицій.

Рух капіталу може набувати різних форм і слугує багатьом цілям, включаючи отримання вищого прибутку, диверсифікацію інвестиційних портфелів, сприяння економічному зростанню в приймаючій країні та зміцнення транскордонних альянсів. Найважливіше те, що він рідко, якщо

взагалі коли-небудь, обходиться без суперечностей. Приплив іноземного капіталу часто викликає дебати про національний суверенітет, культурну цілісність та економічну незалежність. Прикладів цьому безліч: від занепокоєння з приводу японських інвестицій у знакові американські об'єкти у 1980-х роках до сучасного занепокоєння з приводу того, що американські підлітки проводять свої дні на китайському TikTok. У Сполученому Королівстві іноземна власність на найкращу нерухомість, особливо в Лондоні, призвела до дискусій про доступність житла та зміну характеру районів. Ці суперечки часто виникають через побоювання втратити контроль над національними активами, занепокоєння з приводу майнової нерівності та підозри щодо мотивів іноземних інвесторів. Критики стверджують, що іноземні інвестиції можуть призвести до експлуатації місцевих ресурсів, витіснення вітчизняного бізнесу або навіть становити загрозу національній безпеці [9].

Крім того, транснаціональні корпорації часто намагаються співпрацювати з тими країнами, в яких вони сплачуватимуть найменші податки. Вони можуть досягти цього, перемістивши свою головну кампанію або частину свого бізнесу в країну, яка є податковою гаванню або має сприятливе податкове законодавство, спрямоване на залучення іноземних інвесторів. Серед найпопулярніших країн, які приваблюють іноземних інвесторів, - Багамські острови, Бермудські острови, Монако, Люксембург, Маврикій, Кайманові острови та Люксембург – податкові гавані [9].

Таким чином, іноземні інвестиції мають критичне значення для економічного зростання України. Вони не лише забезпечують приплив капіталу, але й сприяють технологічному прогресу, інтеграції до світової економіки та покращенню інфраструктури. Водночас, для максимального використання цього потенціалу Україна повинна зосередитись на створенні сприятливого інвестиційного клімату, подоланні корупції та забезпеченні стабільності. Підвищення рівня інвестицій — це ключ до довгострокового розвитку країни та процвітання її громадян.

1.3. Фактори ефективності іноземного інвестування

Іноземне інвестування є одним із ключових елементів сучасної глобалізованої економіки. Воно сприяє розвитку національних економік, забезпечує доступ до новітніх технологій, створює нові робочі місця та зміцнює міжнародні зв'язки.

Інвестиційна діяльність є складним багатогранним процесом, і її ефективність визначається багатьма факторами [14; 15].

Ефективне управління як інвестиційною діяльністю, так і її ефективністю вимагає чіткого розуміння всіх факторів, які визначають результативність інвестиційної діяльності й інвестиційного процесу в цілому. З макроекономічної точки зору, аналіз факторів ефективності інвестицій є основою для формування науково обґрунтованої інвестиційної політики, спрямованої на підвищення ефективності управління інвестиційним процесом. Фактори ефективності інвестицій визначають динаміку інвестиційного процесу і є причинами, що обумовлюють його характер, типові риси і закономірності розвитку. Рівень ефективності інвестиційного процесу або інвестиційної діяльності є результатом дії факторів ефективності інвестицій. Система показників ефективності інвестицій відображає різні аспекти результатів інвестиційної діяльності суб'єкта інвестиційної діяльності. Показники ефективності утворюють багаторівневу систему. На думку Н. Ковтун [16], всю сукупність факторів, що визначають ефективність інвестицій, доцільно розділити на три рівні: фактори макрорівня; фактори мезорівня: регіональні, галузеві та ринкові; фактори мікрорівня.

Під факторами, що впливають на залучення іноземних інвестицій в країну, розуміють об'єктивно існуючі явища, які мають певний вплив на процес іноземного інвестування. Водночас, процес здійснення інвестицій – це завжди суб'єктивний процес, який здійснюють люди. Тому фактори, які впливають на залучення іноземних інвестицій, є також факторами, що впливають на прийняття управлінського рішення про інвестування за кордон. Фактори, що

впливають на інвестиційні рішення, можна розділити на дві категорії: фактори експорту та імпорту капіталу. У своєму дослідженні групування факторів, що впливають на причини експорту та імпорту ПІІ, О. Кіреєв посилається на багатовимірні економетричні дослідження ООН і розподіляє їх так, як показано в таблиці 1.1 [10, с. 58].

Таблиця 1.1

Фактори, що впливають на експорт та імпорт ПІІ

Фактори експорту капіталу	Фактори імпорту капіталу
технологічне лідерство	
переваги в кваліфікації робочої сили	
переваги в рекламі	
економіка масштабу	
розмір фірми	
ступінь концентрації виробництва	
доступ до природних ресурсів	потреба в капіталі
інші фактори	кількість національних філій
	витрати виробництва
	рівень захисту внутрішнього товарного ринку
	розмір ринку
	інші фактори

Джерело: [10, с. 58].

Отже, ефективність іноземного інвестування залежить від низки факторів, які впливають на його успішність. Розглянемо основні з них.

1. Політична стабільність. Політична стабільність країни є критичним фактором для іноземних інвесторів. Вона гарантує зниження ризиків втрати капіталу через політичні конфлікти, націоналізацію чи раптові зміни регуляторної політики. Стабільне політичне середовище створює сприятливі умови для довгострокових інвестицій.

Т.В. Майорова перераховує такі політико-правові чинники: створення відповідної законодавчої та нормативно-правової бази, що залежить від політичної волі законодавчої та виконавчої влади; заходи з підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності; досягнення валютної стабільності; валютне регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування [19].

О.Шкурупій перераховує політичні фактори, які впливають на іноземні інвестиції, такі як можливість уникнути торговельних обмежень, фактори, які стимулюють економічне зростання тощо [20].

2. Економічні умови. До економічних факторів належать:

- рівень економічного зростання. Високий ВВП свідчить про потенціал ринку;

- інфляція. Стабільна інфляція забезпечує передбачуваність доходів від інвестицій»

- валютний курс. Волатильність курсу валюти може впливати на прибутковість вкладень, тому стабільність валюти є важливою умовою.

Науковці вважають, що основним чинником залучення іноземного капіталу в будь-яку країну є темпи економічного розвитку, які створюють економічні умови та інфраструктуру, що забезпечують високу інвестиційну віддачу для приймаючої країни. Зокрема, О. Свідер вказує на це явище як на «замкнене коло». Приплив іноземних інвестицій вимагає, щоб економіка розвивалася швидкими темпами, а капітальні вкладення були ефективними і прибутковими; розвиток економіки залежить від обсягу іноземних інвестицій [12].

3. Правова база. Прозорі й передбачувані закони, які захищають права інвесторів, зокрема у сферах власності, оподаткування та контрактних зобов'язань, є ключовими для приваблення іноземного капіталу. Надійна судова система також сприяє зниженню інвестиційних ризиків.

Однією з головних перешкод для інвесторів є нестабільність податкового законодавства, що перешкоджає довгостроковому плануванню господарської діяльності. Оскільки більшість підприємств з іноземним капіталом орієнтовані

на експорт, проблема невідшкодування експортного ПДВ є основною перешкодою для діяльності іноземних інвесторів. Іншими перешкодами для іноземних інвесторів є надто складні процедури ліцензування, митного оформлення, застави земельних ділянок та придбання землі іноземцями [25, с. 45].

4. Інфраструктура. Розвинена інфраструктура, включаючи транспортні мережі, енергетику, зв'язок і доступ до логістичних рішень, значно знижує операційні витрати інвесторів. Також важливими є сучасні технології та доступ до інтернету.

Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури слід оцінювати за такими показниками: кількість будівельних підрядників усіх форм власності; місцеве виробництво основних будівельних матеріалів; виробництво енергоресурсів на душу населення; наявність залізничного та автомобільного транспорту [16].

Логістичні фактори пов'язані з транспортними витратами. У рамках своєї стратегії інтернаціоналізації Heineken активно використовує прямі іноземні інвестиції. Для компанії набагато дешевше варити напої поблизу місць проживання споживачів за кордоном, ніж транспортувати їх зі своєї пивоварні в Нідерландах [21].

Іноземні компанії також часто інвестують капітал у країни, де вони працюють, щоб зменшити витрати на дистрибуцію, яка такою ж елементом логістики. Наприклад, Citrovia, бразильський виробник концентрованого апельсинового соку, зберігає і продає свою продукцію через термінал в порту Антверпена замість того, щоб доставляти її безпосередньо з Бразилії до європейських продуктових магазинів. Це дозволяє Citrovia скористатися перевагами нижчих тарифів на морські перевезення сипучих продуктів з Бразилії до цього бельгійського порту. Після транспортування продукції до Антверпена термінал компанії пакує соковий концентрат і доставляє його клієнтам у такі європейські країни, як Франція, Німеччина та країни Бенілюксу [20].

5. Рівень корупції. Високий рівень корупції є серйозним бар'єром для іноземних інвесторів, адже підвищує витрати на ведення бізнесу і знижує довіру до державних інституцій. Низький рівень корупції, навпаки, стимулює інвесторів вкладати капітал.

Згідно з низкою досліджень, корупція є однією з головних перешкод для економічного розвитку країни. Рівень і характер корупції також негативно впливають на інвестиції. Тому більш прогнозовані корупційні режими є менш небезпечними для інвестиційної діяльності, ніж менш передбачувані, але менш корумповані режими. На думку дослідників, безвідповідальні уряди, які приймають непередбачувані рішення, є найгіршим для іноземних інвесторів [22].

6. Демографічні фактори. Розмір і структура населення також впливають на привабливість країни для іноземних інвестицій. Зростання чисельності населення та високий рівень освіти створюють вигідні умови для розвитку бізнесу, особливо в галузях, орієнтованих на внутрішній споживчий ринок.

Демографічні характеристики необхідно оцінювати за кількома показниками: частка населення регіону у загальній чисельності населення України; робоча сила регіону у відсотках до загальної кількості робочої сили України; співвідношення кількості сільського та міського населення; рівень народжуваності та смертності; рівень працевдатності населення; рівень безробіття; кваліфікаційний рівень робочої сили [16].

7. Наявність природних ресурсів. Для країн, багатих на природні ресурси, це є додатковим чинником привабливості для інвесторів. Однак важливо, щоб ресурси були ефективно керованими, а надмірна залежність від них не створювала економічних ризиків.

Найдавнішим фактором ПІ є ресурсний фактор, тобто пошук дешевших ресурсів. З цим процесом тісно пов'язаний пошук подальшого зниження собівартості виробництва. Саме цей фактор часто є першим, основним і довготривалим у відносинах між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Науковці зазначають, що цей фактор також мотивує розвинені

країни єврозони виходити на нові ринки. Це пов'язано з базовою політикою ЄС щодо фіксованих валютних курсів, яка створює структурну неефективність монетарної політики і не дозволяє координувати економічне зростання і конкурентоспроможність через загальне скорочення витрат, а не (як раніше) через валютні курси. Як наслідок, європейські менеджери та капітал переміщуються за межі ЄС у пошуках дедалі нижчих виробничих витрат [10, с. 61].

8. Державна підтримка та інвестиційний клімат. Розробка та впровадження державних програм, спрямованих на підтримку іноземних інвесторів, відіграють значну роль. Сюди входять податкові пільги, спеціальні економічні зони та інші стимули, які знижують витрати на входження на ринок.

Взаємодія держави – важлива для захисту інтересів виробників і споживачів. Однак надмірне регулювання може відлякувати іноземних інвесторів і знижувати привабливість країни. Суворі закони, спрямовані на захист прав працівників, можуть відлякувати інвесторів і перешкоджати інвестиціям та створенню робочих місць [17, с. 78].

Інвестиційний клімат країни представлений [16]:

- природно-географічними умовами;
- поточною економічною динамікою країни;
- стратегією і тактикою державної політики;
- станом внутрішнього ринку країни;
- наявним виробничим потенціалом країни;
- фінансовою системою країни;
- податковою системою країни;
- ринком праці;
- розвитком інфраструктури;
- інституційною системою країни;
- зовнішньоекономічними відносинами;
- соціально-політичною ситуацією в країні;
- законодавчою базою.

Висновки до розділу 1

Іноземні інвестиції – це вкладення капіталу однією країною (або її суб'єктами) в економіку іншої країни. Вони можуть включати фінансування бізнесу, розвиток інфраструктури, придбання акцій або облігацій, а також створення дочірніх компаній чи спільних підприємств. Іноземні інвестиції є невід'ємною частиною сучасної економіки. Вони сприяють інтеграції у глобальний ринок, стимулюють розвиток національної економіки і підвищують конкурентоспроможність країни.

Класифікація іноземних інвестицій дозволяє урядам та бізнесу краще розуміти, які інвестиції найкраще відповідають стратегічним цілям розвитку. Україна, з огляду на її географічне розташування та потенціал, має активно використовувати різні форми іноземного інвестування, щоб стимулювати економічний ріст, підвищити конкурентоспроможність і створити сприятливий інвестиційний клімат.

Іноземні інвестиції розділяють на два основні типи:

1) прями іноземні інвестиції (ПІІ) – це вкладення, коли іноземний інвестор отримує значний контроль над підприємством у країні, яка приймає інвестицію. Це можуть бути створення нових підприємств, розширення існуючих або купівля часток бізнесу. ПІІ сприяють розвитку технологій, передачі знань і створенню робочих місць;

2) непрямі (портфельні) інвестиції – це вкладення в акції, облігації та інші фінансові інструменти. Вони не надають інвестору контролю над підприємством, але сприяють розвитку фінансових ринків і забезпечують доступ до додаткового капіталу.

Іноземні інвестиції є потужним інструментом розвитку економіки, проте для максимального використання їхнього потенціалу держава повинна створювати сприятливий інвестиційний клімат, забезпечувати стабільність законодавства та захист інвесторів. Важливо розробляти ефективну політику управління іноземними інвестиціями, щоб мінімізувати ризики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка та структура іноземних інвестицій в Україні

Іноземні інвестиції є одним із ключових чинників економічного зростання та модернізації економіки України. Вони забезпечують доступ до сучасних технологій, сприяють створенню нових робочих місць і зміцнюють конкурентоспроможність держави на міжнародному рівні. Однак їхня динаміка та структура зазнають впливу як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

За останні три десятиліття іноземні інвестиції в Україні пройшли чотири етапи розвитку:

1. 1990-ті роки: перший етап розвитку іноземних інвестицій припав на роки здобуття незалежності. У цей період обсяг інвестицій залишався низьким через економічну нестабільність, слабку законодавчу базу та високі ризики.

2. 2000-2013 роки: після впровадження реформ та покращення інвестиційного клімату спостерігалось зростання потоків прямих іноземних інвестицій. Особливо активними інвесторами стали країни ЄС, зокрема Німеччина, Польща, Австрія, а також США.

3. 2014-2019 роки: після Революції Гідності та початку збройної агресії РФ в Україні обсяги іноземних інвестицій значно скоротилися. Нестабільність, пов'язана з війною, впливала на довіру інвесторів, однак Україна зберегла інтерес із боку певних секторів, таких як ІТ, агропромисловий комплекс і логістика.

4. 2020-2024 роки: Пандемія COVID-19 і повномасштабна війна, розпочата Росією в 2022 році, стали новими викликами. Проте відновлення інтересу до України відбулося завдяки міжнародній фінансовій допомозі, інвестуванню у відновлення інфраструктури та зміцненню відносин із західними партнерами.

Аналізуючи динаміку притоку ПІ в Україну з 2002 по 2021 роки (рисунок 2.1), можна побачити, що графік умовно поділяється на дві частини, а точкою зламу є початок воєнних дій у 2014 році.

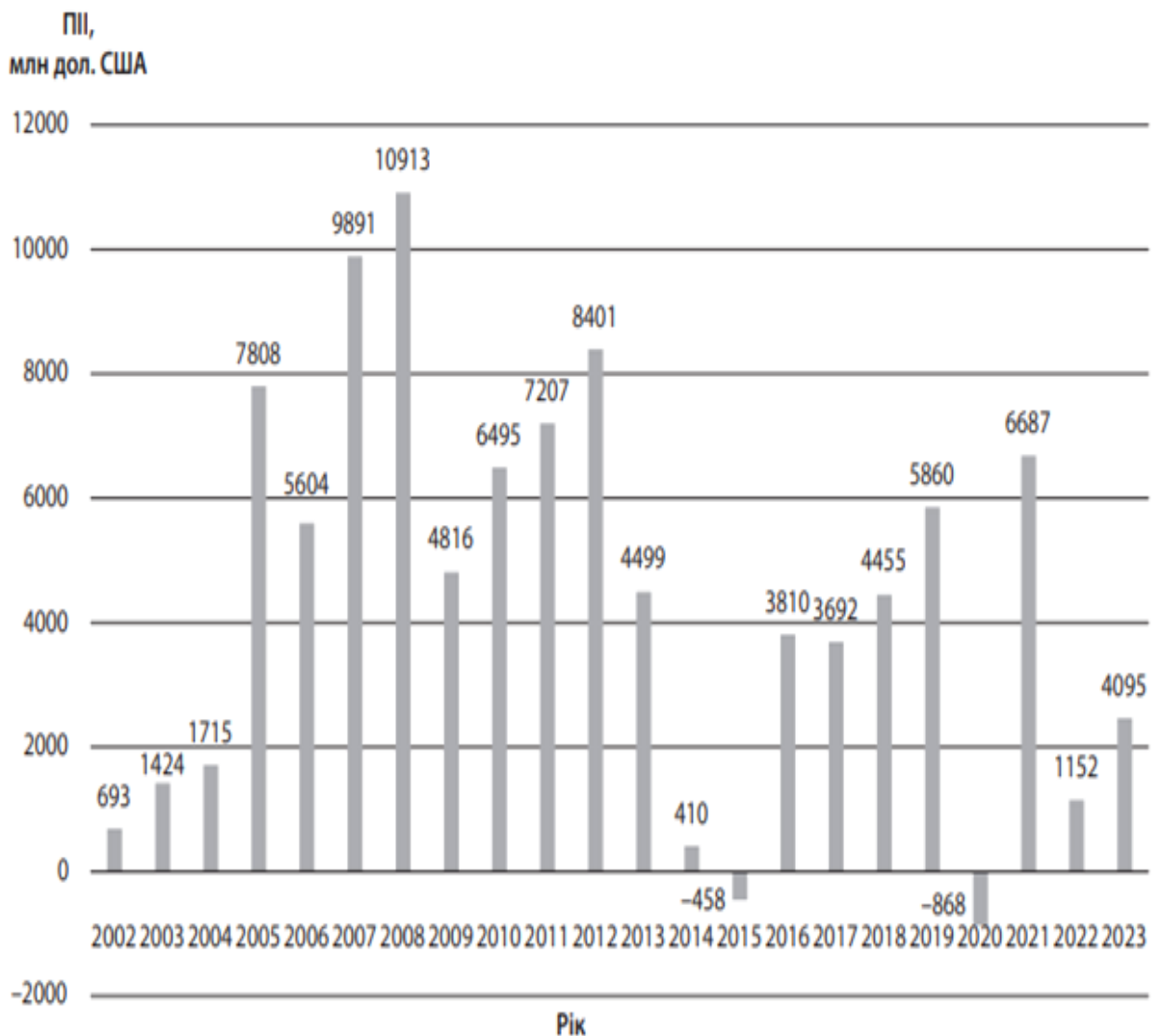

Рис. 2.1. Прямі іноземні інвестиції в Україну по роках, млн дол. США.
Джерело: побудовано автором за даними державної служби статистики та НБУ [30;36].

Найвищий рівень ПІ у першому періоді та за весь період спостерігався у 2008 році - 10913 млн доларів США. Це був найвищий рівень ПІ у 2008 році. Найнижчий показник (693 млн. дол. США) був зафіксований у 2002 році. Загалом за цей період спостерігаються коливання, але не катастрофічні відхилення: у 2014 році, після Революції Гідності, початку бойових дій на Донбасі та анексії Криму, ПІ впали до рекордно низького рівня - 410 млн доларів США, а наступного року вперше зросли. Наступного року вони вперше стали від'ємними (-458 млн доларів США).

Ситуація покращилася у 2016 році, коли приплив ПІІ в Україну зріс до рівня 3,81 млрд доларів США. Це був перший випадок, коли приплив ПІІ в Україну досяг рівня 3,81 млрд доларів США. Ця тенденція тривала до 2019 року; у 2020 році через негативний вплив світової пандемії коронавірусу та нездатність інвесторів оцінювати ситуацію та приймати рішення, ПІІ в Україну досягли найнижчого рівня за всю історію (- 868 млн доларів США). Однак наступного року інвестиційний клімат в Україні стабілізувався, і в другому періоді було зафіксовано найвищий показник прямих іноземних інвестицій - 6687 млн доларів США.

До початку повномасштабної війни приплив ПІІ в Україну був дуже нестабільним і обмеженим порівняно з припливом у сусідні країни (рисунки 2.2 та 2.3). Найбільш значні притоки ПІІ були зафіксовані до світової фінансової кризи 2009 року, тоді як у 2014-2015 роках, а також у 2020 році притоки ПІІ в Україну були близькими до нуля або навіть від'ємними. Крім того, Україна залучила один з найнижчих в Європі обсягів ПІІ на душу населення. Цей показник у чотири рази нижчий, ніж у Румунії, і в п'ять разів нижчий, ніж у Польщі, які пережили значний приплив ПІІ в середині 2000-х років завдяки вступу до ЄС та другій хвилі стабільного зростання з середини 2010-х років [26, с. 40].

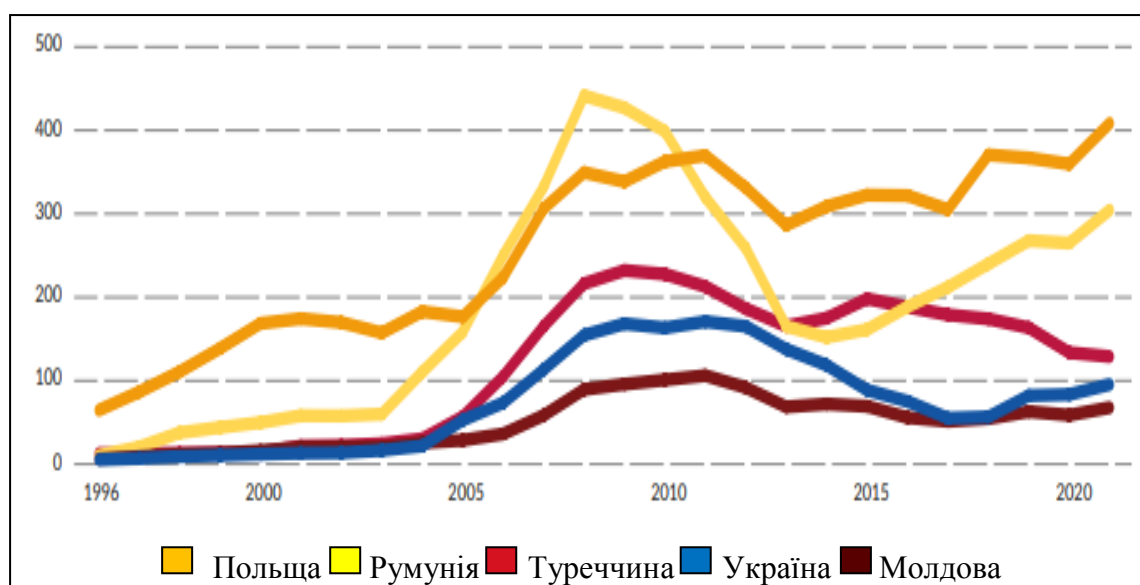

Рис. 2.2. Вхідний потік ПІІ на душу населення, дол. США

Джерело: державна служба статистики

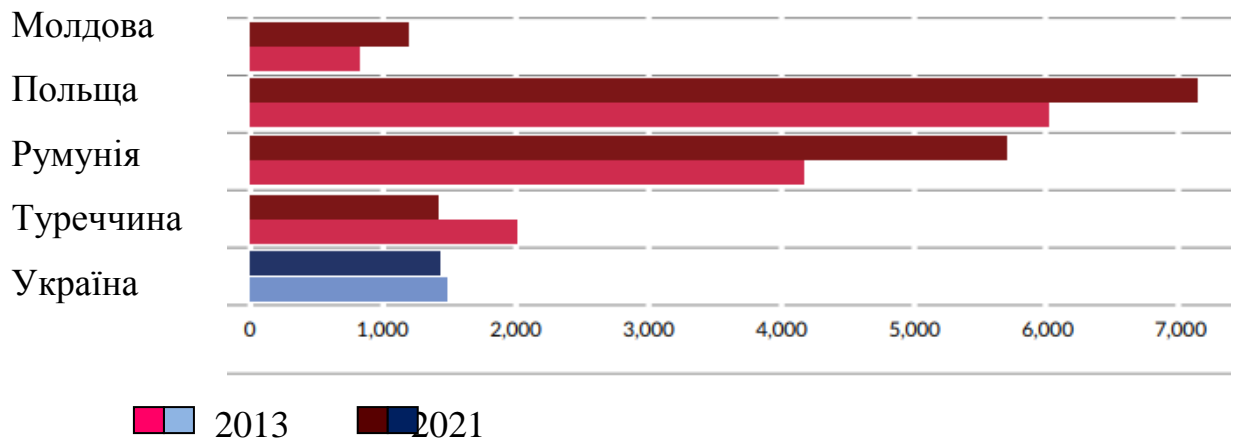

Рис. 2.3. Обсяг ПІІ на душу населення, дол. США в поточних цінах
Джерело: державна служба статистики

Проаналізуємо структуру надходжень ПІІ в Україну за країнами інвестування. На рисунку 2.4 показано структуру непогашених прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами на кінець кожного з років за період 2015-2021 рр.

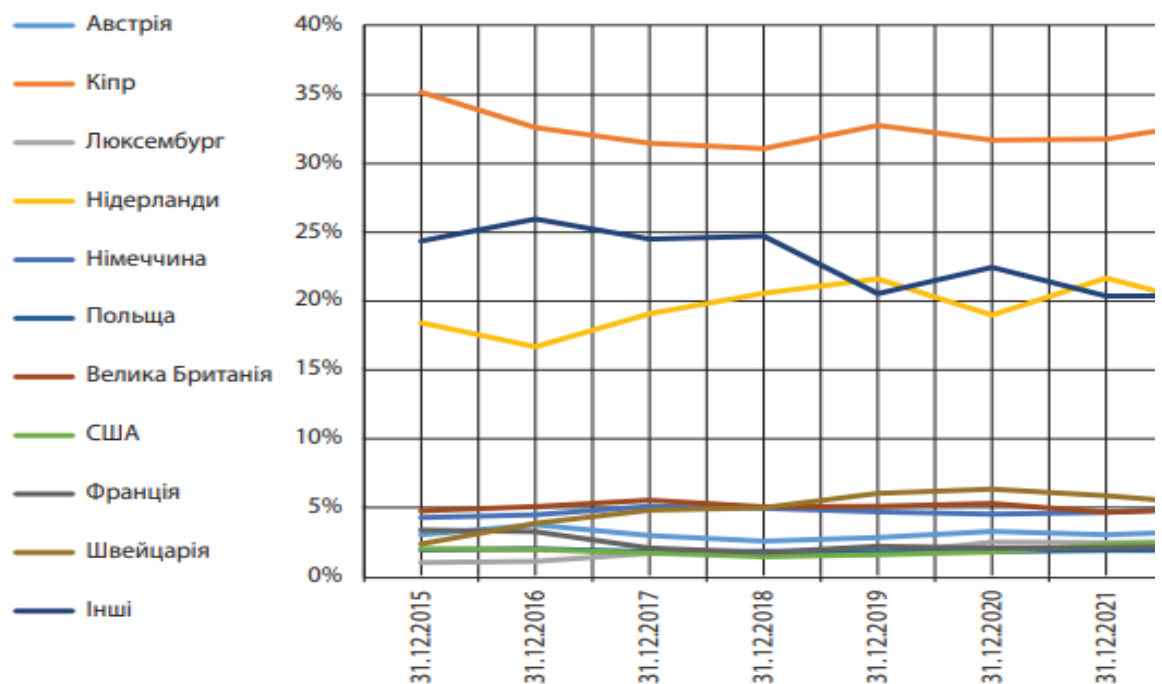

Рис. 2.4. Динаміка структури залишків прямих іноземних інвестицій
Джерело: побудовано автором за даними НБУ [30].

Згідно з рисунком 2.4, найбільший обсяг ПІІ на кінець кожного періоду залучили Кіпр (станом на 31 грудня 2021 року – 32% від загального обсягу) та Нідерланди (21%). Далі йдуть Німеччина, Швейцарія та Велика Британія, частки ПІІ з цих країн становили від 4% до 6% відповідно на кінець

аналізованого року; на країни ЄС припадає близько 75% загального імпорту (майже 74% у 2021 році), а на США – близько 2%. Крім того, Кіпр, Нідерланди та Люксембург є офшорними зонами. Інвестиції з цих країн, на думку авторів [37], - це кошти, виведені з бюджету нашої країни та отримані шляхом хабарництва та ухилення від сплати податків. На економіку України ці зони негативно впливають через значний відтік капіталу в ці країни, який недоотримує наш бюджет. Необхідно встановити жорсткі правові норми для зменшення відтоку капіталу в офшорні країни та притоку прямих іноземних інвестицій з них. За даними Національного банку України, ці три країни та Австрія спрямували найбільше реверсних інвестицій з українських фондів. У період з 2010 по 2022 рік реверсні ПІІ склали 9 млрд євро, що становить 24% від загального обсягу прямих інвестицій.

Американські компанії займають важливу роль у розвитку ІТ-сектора, сільського господарства та енергетики. Зростає інтерес із боку Китаю, Південної Кореї та Японії. Зокрема, китайські інвестори активно працюють у сферах інфраструктури та енергетики.

Важливим завданням для Уряду України є залучення інвестицій з таких ключових країн, як США, ЄС, Китай, Японія та Південна Корея. Такі інвестиції є економічно та інноваційно передовими. Рішеннями в цьому напрямку можуть стати створення інноваційних зон, боротьба з корупцією та податкова реформа. Це дозволить залучити нові інвестиції та підвищити конкурентоспроможність України у глобальному просторі [38].

Що стосується галузевої структури інвестицій, то вирізняються наступні 5 секторів:

1. Фінансовий сектор – один із найбільш привабливих для іноземних інвесторів. Іноземні банки активно входили на український ринок у 2000-х роках.

2. Промисловість. Інвестиції зосереджені в машинобудуванні, харчовій промисловості, виробництві будівельних матеріалів, металургійній

промисловості. Російська агресія зруйнувала величезну кількість будівель в нашій країні, і є потреба в їх ремонті та будівництві нових будівель [34, с. 92].

Наразі іноземні компанії Kingspan Group та Fixit створюють проект зі створення кампусу будівельних технологій та заводу з виробництва сучасних будівельних матеріалів. Машинобудування в Україні завжди мало значний людський капітал та високий ресурсний і виробничий потенціал. Сектор характеризується ефективною діяльністю та забезпечує економіку необхідним асортиментом продукції. Інвестиції в машинобудівну галузь стикаються з певними труднощами, але перші домовленості з іноземними партнерами все ж таки укладаються. Наприклад, американська компанія Amsted Rail готується розпочати у Львові виробництво підшипників та комплектуючих для залізничного транспорту. Водночас, низка компаній намагається адаптуватися до поточних викликів, модернізуючи свої виробничі процеси.

3. Агропромисловий комплекс. Завдяки природним ресурсам, Україна є одним із лідерів із виробництва сільськогосподарської продукції. Багато міжнародних компаній інвестують у виробництво, зберігання та експорт аграрної продукції.

4. Інформаційні технології. ІТ-галузь є важливим сектором української економіки, був найбільшим експортером послуг до війни та демонструє стрімке зростання, а іноземні компанії охоче інвестують у створення R&D-центрів в Україні. В останні роки сектор продовжує зростати та розвивати свою діяльність.

5. Інфраструктура та енергетика. Після 2022 року інвестори проявляють інтерес до відновлення об'єктів інфраструктури, зокрема в транспортній галузі та відновлюваній енергетиці. Ця галузь є однією з найбільш постраждалих від бойових дій. Водночас інвестори продовжують вкладати кошти в сектор, відновлюються та будуються нові об'єкти. Наприклад, іноземні компанії Scatesta Onur Group вже запустили проекти з використанням новітніх технологій відновлюваної енергетики [34, с. 92].

За даними Київського економічного університету [39], перспективними для залучення іноземних інвестицій є також сектори транспорту та логістики, сільського господарства, критичних матеріалів та зеленої металургії. Разом з енергетичним сектором, потенційні інвестиційні можливості в цих секторах економіки протягом наступного десятиліття становлять 292 мільярди доларів США.

Структура вхідного потоку ПІІ змінилася протягом останнього десятиліття (рисунок 2.5).

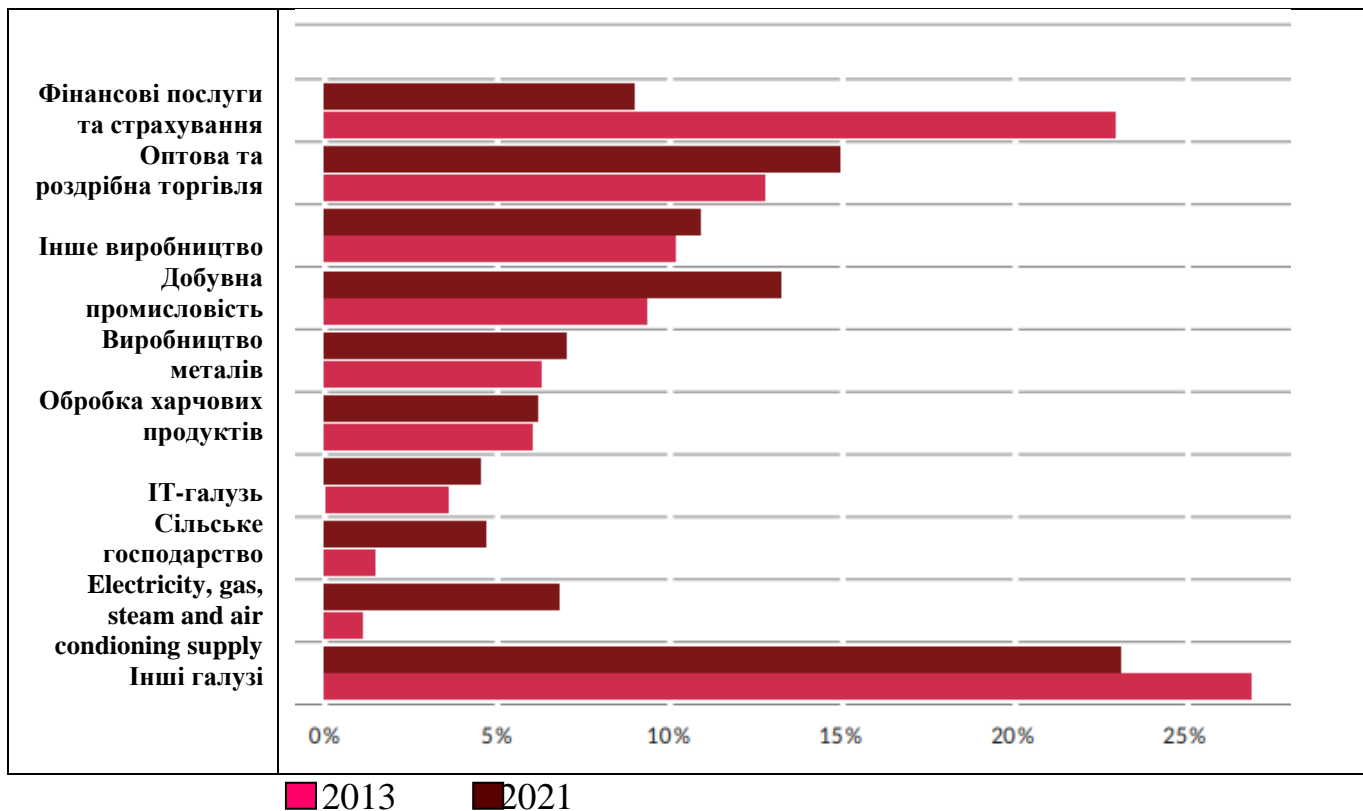

Рис. 2.5. Структура накопичених ПІІ в Україні

Джерело: Національний банк України [30]

У 2000-х роках металургійна промисловість включала найбільший в країні випадок відкритої приватизації з іноземною участю, а саме реприватизацію «Криворіжсталі» у Кривому Розі Дніпропетровської області – найбільшої інтегрованої металургійної компанії України, відомої своїми значними виробничими потужностями та важливістю для промислової інфраструктури регіону – на користь світового металургійного гіганта «АрселорМіттал» у 2005 році. Однак інших значних іноземних інвестицій у

металургійну галузь України не надходило, а багато іноземних банків залишили країну в 2010-х роках, що призвело до розмивання часток цих двох секторів у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій [26, с. 40].

Починаючи з 2021 року, оптова та роздрібна торгівля, а також видобувна промисловість є найбільш значущими секторами за обсягом ПІІ. Водночас ці сектори не є лідерами за часткою іноземної власності в структурі ринку. За даними Мовчан та ін. [28], секторами з найбільшою часткою іноземної власності є фіксований та мобільний зв'язок (93%), в якому три з п'яти значних операторів є іноземними; виробництво штучних волокон (66%); переробка та консервування фруктів та овочів (62%); виробництво інших харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (52%), а також виробництво скла та виробів зі скла (52%).

Хоча Україна значно лібералізувала свій режим регулювання іноземних інвестицій, у 2020 році він залишався менш ліберальним, ніж у багатьох країнах регіону. Значення загального індексу обмежень для ПІІ в Україні становило 0,121, що вдвічі перевищує середній рівень для країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). У регіоні лише Киргизстан та Росія мали вищі значення загального індексу обмежень для ПІІ. Дещо високий рівень індексу зумовлений збереженням високих бар'єрів для іноземних інвестицій у кількох секторах економіки, зокрема морському та повітряному транспорті, медіа та сільському господарстві. У період з 2013 по 2020 рік у цих секторах спостерігався лише незначний ступінь лібералізації [26, с. 44].

Отже, усунення цих бар'єрів може стати додатковим інструментом для залучення ПІІ в майбутньому.

Варто зазначити, що суттєві зміни вже відбулися у 2021-2023 роках. Наприклад, у жовтні 2021 року Україна та ЄС підписали довгоочікувану Угоду про Спільний авіаційний простір [32], яка передбачає взаємне відкриття ринків авіаперевезень та супутніх послуг.

Очікується, що функціонування ринку землі сприятиме залученню інвестицій, в тому числі прямих іноземних інвестицій.

Водночас не було здійснено жодних значних реформ у секторі морського транспорту, який ОЕСР визначив як сектор з найвищим рівнем обмежень для ПІІ.

У 2019 та 2021 роках Україна прийняла кілька важливих законів, спрямованих на стимулювання ПІІ, зокрема закон про концесії, спрямований на посилення захисту прав кредиторів; закон про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями в Україні (відомий як закон про «інвестиційних нянь»), який включає державні гарантії стабільного законодавства та податкові пільги, серед інших переваг.

Однак, згідно з опитуваннями бізнесу, значною перешкодою для залучення ПІІ є не галузеве регулювання, а захист прав власності та верховенство права.

Український уряд заохочує іноземні портфельні інвестиції в Україну, але українські ринки капіталу та товарів залишаються недостатньо розвиненими. Ліквідність є обмеженою, а інвестори мають мало можливостей для інвестування. Фінансовий ринок включає десять фондових бірж, розрахунковий центр, два депозитарії та регулятор ринку цінних паперів. Державні облігації складають 95% торгів. Декілька корпоративних цінних паперів котируються на біржах, але обсяг торгів ними незначний. За деякими винятками, лише торговці цінними паперами, що мають українську ліцензію, можуть здійснювати операції з цінними паперами. У січні 2020 року китайська Бохайська товарна біржа придбала 49,9% акцій однієї з провідних фондових бірж України – АТ «Фондова біржа ПФТС». Товарний ринок в Україні не має прозорої регуляторної бази [33].

Незважаючи на виклики, пов'язані з триваючим конфліктом, існує значний інтерес до інвестування в Україну, хоча великомасштабні інвестиції, ймовірно, відбудуться після війни. Водночас потрібні креативні рішення для залучення приватних інвестицій, наприклад, зосередження на менш ризикованих регіонах і використання нових стратегій, таких як платформа даних, запущена українським урядом для аналізу ризиків війни.

Імпакт-інвестування набирає обертів як засіб підтримки стійкого, довгострокового відновлення. Серед різновидів інвестицій імпакт-інвестування — це конкретна стратегія, спрямована на досягнення позитивних екологічних і соціальних результатів разом із фінансовою вигодою. Незважаючи на свій потенціал, імпакт-інвестиції становлять лише 2 % світових активів, загальна сума яких у 2020 році склала 2,3 трильйона доларів США. Незважаючи на високий попит, розподіл капіталу для імпакту спотворений: більшість — на розвинених ринках і менша частина спрямована на ринки, що розвиваються, у тому числі лише 6 % до Східної Європи та Центральної Азії [40]. У цьому контексті міжнародне співтовариство у співпраці з українським урядом могло б розробити нові стратегії та віддати пріоритет меншим інвестиціям у менш ризиковані регіони України, в яких немає активних бойових дій.

До вторгнення 2022 року Україні було важко залучити прямі іноземні інвестиції (ПІІ), включно з інвестиціями впливу, через численні системні проблеми, включаючи корупцію та відсутність надійної судової системи. Кумулятивний вплив давніх проблем і нової геополітичної напруги продовжував робити Україну менш привабливою для іноземних інвесторів порівняно з іншими країнами Східної Європи. Ринок ефективних інвестицій в Україні залишався дуже малим. Станом на 2020 рік в Україні працювало лише 1000 підприємств, які генерували соціальний ефект. Наприклад, Western NIS Enterprise Fund (WNISEF) і Horizon Capital з 2016 року — регіональний фонд, який фінансується урядом США через Агентство США з міжнародного розвитку та спеціалізується на інвестуванні в малі та середні підприємства в Україні та Молдові — пропонує програму кредитування під низькі відсотки через свою Impact Investing Program у співпраці з двома банками-партнерами, державним Ощадбанком та комерційним Кредобанком.

Міжнародна допомога мала вирішальне значення для виживання України під час війни, але приватні інвестиції необхідні для довгострокової реконструкції та модернізації країни.

2.2. Оцінка інвестиційного клімату в Україні

Швидкість впровадження інвестиційних технологій в Україні залежить від сприятливого інвестиційного клімату, соціально-економічного розвитку та нормативно-правової бази. Сприятливий інвестиційний клімат є важливим показником для притоку капіталу в економіку країни. Однією зі стратегічних цілей держави є створення сприятливого середовища для інвестиційної діяльності. Кожен інвестор, який хоче вкласти кошти в економіку тієї чи іншої країни, повинен аналізувати та оцінювати макроекономічні показники. Тому для оцінки інвестиційного клімату в Україні проаналізовано макроекономічні показники за період 2019-2023 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка основних макроекономічних показників України

Показник	Абсолютний показник					Абсолютний приріст			
	2019	2020	2021	2022	2023	2020-2019	2021-2020	2022-2021	2023-2022
ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	3977198	4222026	5450849	5239114	6537825	244828	1228823	-211735	1298711
ВВП у фактичних цінах на одну особу, грн	94633	101138	131734	-	-	6505	30596	-	-
Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП	17,6	13,4	13,2	-	-	-4,2	-0,2	-	-
Індекс споживчих цін, у %	4,1	5,0	10,0	26,6	5,1	0,9	5	16,6	-21,5
Експорт товарів та послуг	1636416	1637399	2224704	1840563	1868904	983	587305	-384141	28341
Імпорт товарів та послуг	-1947599	-1681526	-2286067	-2712325	-3237014	266073	-604541	-426258	-524689
Валовий зовнішній борг України, млн. дол. США	121 739	125 690	129 711	131 998	161 533	3951	4021	2287	29535

Джерело: складено за даними [27; 41].

З таблиці 2.1 видно, що валовий внутрішній продукт щороку зростав у періоди 2019-2021 роки та у 2023 році, але повільно: порівняно з 2019 роком у 2021 році ВВП збільшився на 1 473 651 грн., а у 2023 – на 1 298 711. Це важливий показник для інвесторів, означає, що добробут країни зростає.

ВВП на душу населення вважається більш точним показником економічного розвитку та економіки країни. У 2019 році ВВП на душу населення становив 94 633 грн., а у 2021 році - 131 734 грн. Це свідчить про те, що зростав матеріальний добробут населення.

У 2021 році частка валового нагромадження основного капіталу склала 13,2%, що на 4,4 % менше, ніж у 2019 році. Валове нагромадження основного капіталу мало негативну тенденцію, що призводило до зменшення основних фондів, які генерують доходи.

Експорт країни мав тенденцію до зростання до 2022 року, тоді як імпорт, починаючи з 2020 року мав тенденцію до зменшення. Зменшення імпортних потоків пов'язане з підвищенням цін на імпортні товари, що призвело до зниження попиту на імпортні товари внаслідок зростання інфляції.

Спостерігаються зміни в індексі споживчих цін. Найвищого рівня індекс споживчих цін досяг у 2022 році – 26,6 %; у 2023 році індекс споживчих цін впав на 21,5 %.

Обсяг зовнішнього боргу також коливається. Найвищий рівень зовнішнього боргу був досягнутий у 2023 році – 161 533 млн доларів США. Якщо зовнішній борг продовжить зростати протягом наступних кількох років, платоспроможність країни знижуватиметься, а загроза дефолту зростатиме. Це матиме негативний вплив на інвестиційну привабливість країни.

Загалом, більшість макроекономічних показників погіршилися, що не сприяє інвестиційній привабливості.

У зв'язку з ситуацією, що склалася в Україні останнім часом, інвестиційний клімат є вкрай несприятливим. Наша країна поступається не тільки Європейському Союзу, але й іншим країнам. Іноземні інвестиції є важливим елементом розвитку національної економіки України, що підвищує

інвестиційну привабливість країни та створює основу для подальшої експансії на світовий ринок. Незважаючи на реформи, проведені в останні роки, Україна ще не створила стійкого та привабливого інвестиційного середовища і не має міцних зовнішньоекономічних зв'язків на міжнародному ринку.

У сучасних економічних умовах більшість міжнародних асоціацій та рейтингових агентств зацікавлені в оцінці інвестиційного клімату за допомогою рейтингів. Місце України в ключових показниках та рейтингах наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Ключові показники та рейтинги

Показник / індекс	Рік	Місце в рейтингу / значення
Індекс інвестиційної привабливості	2024	2,49 з 5
Глобальний індекс складності ведення бізнесу	2024	24 з 79
Рейтинг Doing Business	2020	64 із 190
Індекс глобальної конкурентоспроможності	2019	81 зі 137
Індекс сприйняття корупції	2023	104 зі 180
Глобальний індекс інновацій	2023	55 зі 132
ППІ США в країні-партнері (млн дол. США)	2022	-131
ВНД Світового банку на душу населення (дол. США)	2022	4,26

Джерело: [27; 41].

За даними піврічного дослідження Індексу інвестиційної привабливості, що проводиться Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) з 2008 року, в 2024 році 79% опитаних бізнесменів вважають, що інвестиційний клімат несприятливий, тоді як 12% оцінюють його нейтрально. 9 % інвесторів вважають інвестиційний клімат в Україні сприятливим (рис. 2.6). В ЄБА підкреслили, що індекс був до війни вище 3. Наприклад, у 2017 році він становив 3,03, а у 2016 році - 2,85, у 2015 році - 2,57 [44].

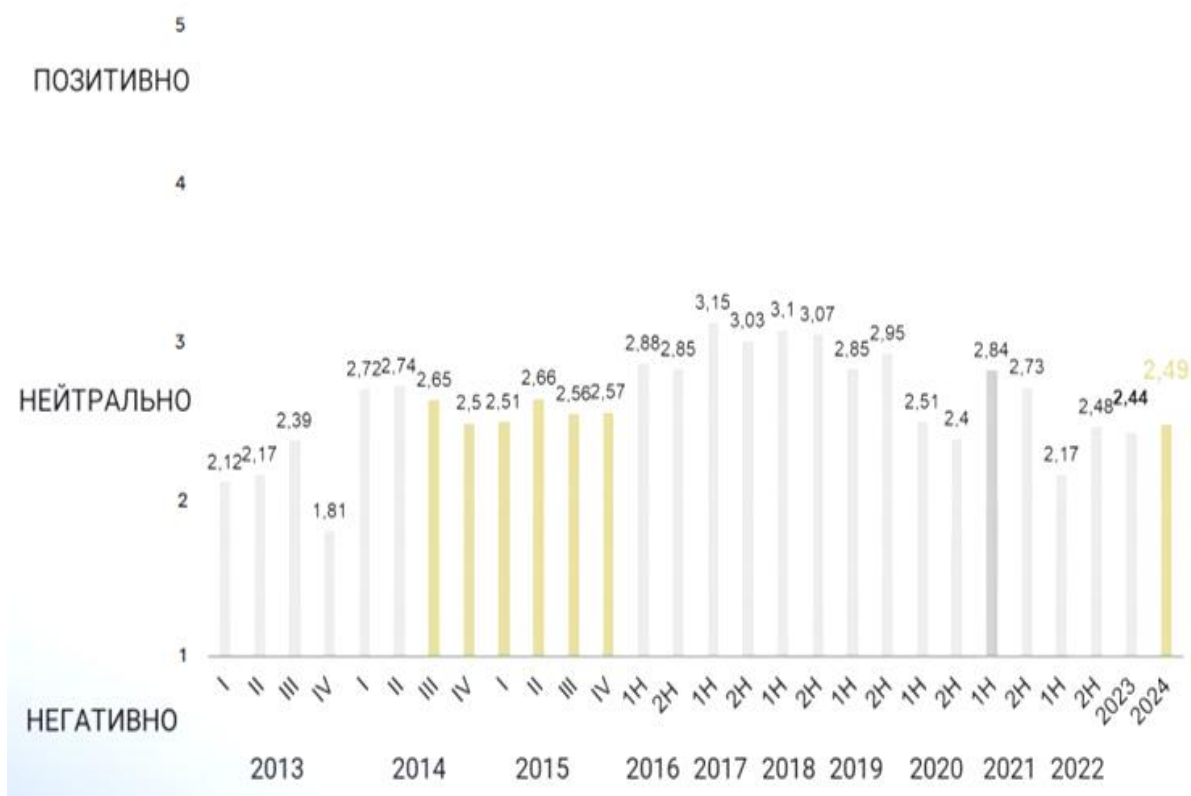

Рис. 2.6. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України.

Джерело: [44]

Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України чітко відображає умови ведення бізнесу: за оцінкою Європейської Бізнес Асоціації на кінець 2023 року Індекс інвестиційної привабливості знизився на 0,04 пункти порівняно з другою половиною 2022 року, сягнувши 2,44 з 5 можливих. Це краще, ніж у першому півріччі 2022 року, коли індекс впав до 2,17 з 5 можливих.

Високий рівень корупції пов'язаний зі значним скороченням прямих іноземних інвестицій. Наявність корупційних елементів у правовій системі та нестабільні економічні умови відлякують іноземних інвесторів і значно підвищують бізнес-ризики. Як наслідок, привабливість країни для іноземного капіталу знижується, а технологічний прогрес та економічне зростання сповільнюються.

Інвестори надають перевагу країнам з меншим рівнем корупції, оскільки це знижує операційні ризики та підвищує передбачуваність юридичних та адміністративних процедур. Обмежений доступ до прямих іноземних

інвестицій затримує впровадження сучасних технологій і передового досвіду, стримує економічний розвиток і знижує конкурентоспроможність країни. Низький рівень прямих іноземних інвестицій обмежує можливості для розвитку інфраструктури, досліджень та технологічної модернізації, які є ключовими елементами сталого економічного зростання та добробуту. Відсутність належних інвестицій призводить до старіння виробничих потужностей, низької продуктивності праці та відсутності інновацій, що загрожує економічній безпеці держави. Безумовно, ефективна боротьба з корупцією є необхідною умовою для створення стабільного та прозорого інвестиційного клімату. Це передбачає реалізацію антикорупційних заходів, підвищення прозорості державних процедур, забезпечення правового захисту інвесторів та посилення контролю за використанням державних ресурсів. Лише за таких умов можна очікувати зростання прямих іноземних інвестицій [46].

Україна посідає в 2024 році 24 місце у Глобальному індексі складності ведення бізнесу, що робить її більш сприятливою для підприємців, ніж багато європейських країн. Водночас минулого року вона посідала 17 місце, що є незначним покращенням порівняно з 2023 роком. А у 2022 році, до початку повномасштабного вторгнення, Україна посідала 31 місце. Це свідчить про те, що бізнес-середовище поступово адаптується до викликів воєнного часу та впроваджуються реформи для спрощення ведення бізнесу [45].

Легкість ведення бізнесу (Ease of doing business) оцінюється за шкалою від 1 до 190. Чим вищий бал за легкість ведення бізнесу, тим більш сприятливим є регуляторне середовище для започаткування та ведення бізнесу місцевими компаніями. Рейтинг визначається шляхом розподілу сукупного балу на 10 тем, кожна з яких складається з декількох індикаторів, кожній з яких надається рівна вага. Рейтинги для всіх країн порівнюються станом на травень 2019 року [57]. Рейтинг Doing Business («Ведення бізнесу») надає об'єктивну оцінку нормативно-правової бази, що регулює підприємницьку діяльність, та її застосування у 190 країнах світу. Він збирає та аналізує всебічні кількісні дані та порівнює регулювання бізнесу в різних країнах у часі, заохочуючи країни до

вдосконалення регулювання та надаючи вимірні орієнтири для реформ, а також є інформаційним ресурсом. Це джерело інформації для науковців, журналістів та дослідників приватного сектору, які цікавляться діловим та інвестиційним середовищем у кожній країні. Україна постійно покращує свої позиції в цьому рейтингу. Згідно з рейтингом Doing Business 2020, наша країна посідала 64 місце зі 190 країн.

Рейтингом Doing Business обрав економіки, які в 2018/19 рр. запровадили регуляторні реформи, завдяки чому стало легше вести бізнес у 3 або більше з 10 тем, включених до щорічної загальної оцінки легкості ведення бізнесу. Цьому відповідають 42 економіки, в тому числі Україна. Україна спростила процес отримання дозволів на будівництво, скасувавши вимогу наймати зовнішнього супервайзера та запровадивши систему онлайн-повідомлень. Україна також зробила отримання будівництва дозволу дешевше за рахунок зменшення внеску до Київської міської ради. Україна спростила отримання електроенергії, оптимізувавши видачу технічних умов та запровадивши геоінформаційну систему. Україна також підвищила надійність електропостачання шляхом запровадження механізму компенсації відключень. Україна спростила реєстрацію власності, підвищивши прозорість системи управління земельними ресурсами. Україна покращила доступ до кредитної інформації шляхом створення нового публічного кредитного реєстру в Національному банку України [58].

В Індексі глобальної конкурентоспроможності (GCI) у 2019 році Україна посіла 81 місце зі 137 країн.

Такі дослідження є цінним інструментом для приватного сектору, громадянського суспільства, академічних кіл та журналістів, а також розширюють їхнє розуміння глобальних проблем.

Несприятливий інвестиційний клімат та недосконала правова система є основними проблемами для залучення інвестицій в Україну.

2.3. Вплив війни та геополітичних ризиків на іноземні інвестиції

Історична напруженість у відносинах між Росією та Україною має глибоке коріння і складну історію, що охоплює століття, але саме в 2014 році ця напруженість досягла точки кипіння. Цей переломний рік ознаменував значні зміни в політичному ландшафті України, коли вона почала схилитися до більш прозахідного напрямку, що згодом спричинило низку подій, які ще більше загострили і без того напружені відносини між двома країнами. Анексія Криму Росією в березні 2014 року стала головним поворотним моментом у цьому конфлікті. Цей акт не лише порушив міжнародне право, але й став чітким свідченням прагнення Росії зберегти свій вплив у регіоні. Анексія була зустрінута широким засудженням з боку міжнародної спільноти, що ще більше поглибило розкол між Росією та Україною. Після анексії конфлікт на сході України посилювався, проросійські сепаратисти зіткнулися з українськими військами. Цей конфлікт призвів до приголомшливої кількості жертв, переміщення незліченної кількості людей і гострої гуманітарної кризи в регіоні. Санкції проти Росії мали значний вплив як на російську, так і на українську економіку, порушивши інвестиційні схеми та спричинивши економічний спад в обох країнах [48].

Прямий вплив війни на глобальні ПІІ, швидше за все, буде приглушеним, оскільки Росія та Україна відіграють обмежену роль у глобальних мережах ПІІ. Непрямий вплив може виявитися більш глибоким і далекосяжним, оскільки підвищена невизначеність і геополітичні ризики підбивають довіру інвесторів. У 2020 році на Україну припадало 0,1% світового обсягу прямих іноземних інвестицій, а її обсяг вивезених ПІІ є незначним [47].

Триваючий російсько-український конфлікт має значний вплив на іноземні інвестиції та транснаціональні корпорації (ТНК). Одним з ключових факторів, що впливають на іноземні інвестиції, є запровадження економічних санкцій та пов'язані з ними політичні ризики. Ці санкції обмежили доступ Росії до світових фінансових ринків і стримують іноземні інвестиції. Як наслідок,

спостерігається значний відтік капіталу з Росії, що призвело до девальвації рубля та скорочення російської економіки.

Крім того, конфлікт призвів до змін у діяльності ТНК, особливо в зонах конфлікту. Багато корпорацій були змушені скоротити або припинити свою діяльність, особливо в районах, безпосередньо зачеплених конфліктом. Це пов'язано, насамперед, із занепокоєнням щодо безпеки та потенційної репутаційної шкоди, пов'язаної з роботою в нестабільних регіонах. У відповідь на підвищені ризики інвестори намагаються диверсифікувати свої портфелі та зменшити ризики, пов'язані з цим регіоном. Це призвело до значних змін у секторах та географії інвестицій. ТНК змістили фокус своєї діяльності з територій, що постраждали від конфлікту, перенаправляючи свої інвестиції в більш стабільні регіони. Ця тенденція мала глибокий вплив на економічний ландшафт як Росії та України, так і сусідніх країн.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну є яскравим прикладом загострення геополітичної ситуації у світі: після значного відновлення у 2021 році глобальні ПІІ впали на 12% до 1,3 трлн доларів США у 2022 році. Це сталося переважно через поєднання глобальних криз: війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії, а також різке зростання державного боргу [49, с. 92].

Економіка України в 2022 році, дуже відрізнялася від економіки в 2014 році, - більш залежна від сільського господарства та послуг, менш залежна від видобувної промисловості та металургії, і дещо модернізована.

За даними Національного банку України, тотальна війна, розпочата Росією проти України, призвела до значного скорочення інвестицій в Україну з 2021 року. Прямі іноземні інвестиції постраждали більше, ніж портфельні, оскільки вони є більш чутливими до ризиків. ПІІ в Україну скоротилися до 1 152 млн доларів США. Вартість українських зовнішніх ПІІ знову знизилася до 115 млн доларів США. Однак у 2023 році показник вже зріс до 495 млн доларів США. І це лише за три квартали [34, с. 90]. Очікується, що інвестиції в Україну поступово зростатимуть.

На думку експертів, одним із викликів України є те, що «вимивається» навіть інвестиційний потенціал країни, не кажучи вже про складнощі із залученням іноземного, переважно інноваційно орієнтованого капіталу. Як мінімум, це є причиною того, що розвинені країни змогли забезпечити високу конкурентоспроможність і зберегти своє лідерство у світовій економіці. Для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою сприятливий інвестиційний клімат також є беззаперечною передумовою для розширення відносин з іноземними інвесторами [35].

Зі зниженням інвестиційної активності у 2022 році зменшилася і роль імпорту машин та обладнання. Однак у 2023 році значення інвестиційного імпорту знову зросло, що було зумовлено відновленням економіки та необхідністю заміни зруйнованих активів і запуску нових виробництв, зокрема пов'язаних із військовими та будівельними потребами [26, с. 28].

В 2023 році обсяг прямих іноземних інвестицій перевищив показники довоєнних років. Для України західні інвестиції є джерелом коштів для відновлення економіки та засобом повернення тих, хто виїхав з країни. Європейський Союз також розуміє це. Він пропонує підтримку, яка може залучити десятки мільярдів євро інвестицій [51].

До початку повномасштабного російського військового вторгнення прогноз зростання ВВП України на 2022 рік становив 3,4%; у 2022 році ВВП України значно знизився до -35%, що стало прямим наслідком російського вторгнення та руйнування інфраструктури й економіки [49, с. 93]. Економіка України залишається далекою від довоєнного рівня після падіння ВВП на 29% у 2022 році (рис. 2.7).

Довгострокові наслідки війни в Україні для глобалізації залежатимуть від того, як урядова політика та торговельні й інвестиційні рішення компаній будуть коригуватися у світі підвищених геополітичних ризиків. Війна має прямий вплив на компанії, що працюють в Україні, а також на компанії, що покладаються на українських постачальників. Але шок, спричинений війною, виходить далеко за межі України, оскільки геополітичні ризики зросли в

уському світі. Глобальний індекс геополітичних ризиків більш ніж подвоївся з початку 2022 року, досягнувши рівня, якого не було з початку війни в Іраку в березні 2003 року. Дані також свідчать про суттєві зміни геополітичних ризиків у кількох країнах, які є більш інтегрованими, ніж Україна, у світову торгівлю та глобальні ланцюги доданої вартості, зокрема в Китаї, Фінляндії, Швеції, Тайвані та інших, що вказує на зміну уявлень про ризики майбутніх конфліктів і санкцій. Те, як політика урядів і торгові та інвестиційні рішення компаній будуть пристосовані до цих ширших геополітичних ризиків, зрештою визначатиме довгостроковий вплив війни на глобалізацію [47, с. 80].

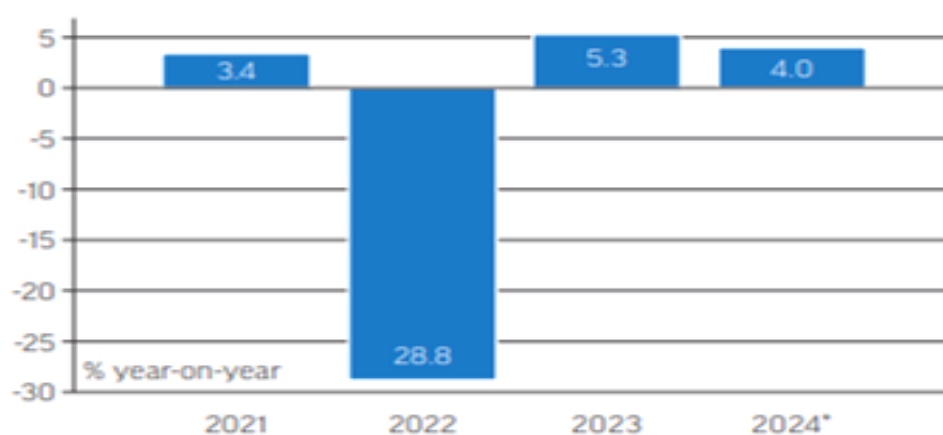

Рис. 2.7. Річна зміна реального ВВП України
Джерело: [43]

Наразі найбільші інвестиції в Україну здійснюють вітчизняні компанії та іноземні компанії, що працюють на внутрішньому ринку: більше третини компаній-членів Асоціації мають інвестиційні проекти в Україні у 2022-2024 роках. Середній розмір інвестицій становить 3-8 мільйонів доларів США. Підприємства повідомляють про відкриття заводів або розширення виробничих потужностей, будівництво або реконструкцію виробничих приміщень, придбання або модернізацію обладнання та сільськогосподарської техніки, реєстрацію лікарських засобів, інвестиції в ІТ-продукти та програмне забезпечення тощо [51].

Незважаючи на війну, іноземні інвестори не припинили вкладати кошти в Україну. За даними Національного банку [30], у 2023 році було інвестовано 4,25 мільярда доларів США. Це навіть більше, ніж у 2016-2017 роках, які були

відносно мирними. Однак більшість цих інвестицій (3,2 млрд дол. США) є реінвестиціями прибутків іноземних компаній, які вже працюють в Україні. Основною причиною цього є неможливість виплати дивідендів материнським компаніям. Зокрема, іноземні компанії інвестували у відновлення об'єктів, пошкоджених внаслідок обстрілів та окупації. Крім того, у 2023 році багато компаній інвестували в резервні джерела енергії, зокрема в придбання великих промислових генераторів [51].

З початку повномасштабного вторгнення Україна отримала загалом 66 млрд доларів США від міжнародних партнерів, причому основними іноземними інвесторами у 2022-2023 роках стали компанії (бренди), які вже мали потужності в Україні на момент повномасштабного вторгнення. Серед них Carlsberg, Selsanit, Kronospan, Laude, Nestlé, Philip Morris та VELUX. Більшість з цих міжнародних компаній виділили кошти на перенесення виробничих майданчиків, ремонт пошкоджених об'єктів та соціальні проекти [52].

Україна все ще далека від раю для інвесторів, але цього року в охопленій війною країні підписується все більше цінних бізнес-угод. За перші дев'ять місяців 2024 року в Україні відбулося 36 угод зі злиття та поглинання (M&A) загальною оціночною вартістю 643 млн дол., згідно з новим звітом KPMG Україна, аудиторської організації, що базується в Києві. Середня вартість угод злиття та поглинання склала 38 млн. дол. Для порівняння, за аналогічний період минулого року було укладено 37 угод на суму 625 млн дол. при середній вартості 27 млн. дол. Початок повномасштабного вторгнення намалював похмуру картину для українського ринку злиттів та поглинань: у 2022 році було укладено лише 28 угод на суму 494 млн дол., що є найнижчим показником за останнє десятиліття. Але ділова активність в Україні повільно відроджується з попелу завдяки контролю над інфляцією та зростанню валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2023 році, а також завдяки стійким компаніям [50].

Також з'явилися нові проекти та нові компанії, які прагнули вийти на український ринок. Наразі чи не найбільший інтерес до України проявляють

іноземні виробники озброєнь. Виробники безпілотників Baykar та Quantum-Systems оголосили про намір побудувати виробничі потужності в Україні, а німецька Rheinmetall хоче побудувати чотири заводи з виробництва артилерійських снарядів, військової техніки та систем протиповітряної оборони. Для виробників озброєнь присутність в Україні має стратегічний інтерес. По-перше, наявність виробничих майданчиків в Україні може значно скоротити логістичні витрати. По-друге, це дає цим компаніям можливість тестувати розроблені ними продукти в умовах реальних бойових дій і швидко їх вдосконалювати [51].

Цивільний сектор української економіки також приваблює інвесторів. Наприклад, угорський OTP Bank Plc. висловив зацікавленість у приватизації нещодавно націоналізованого «СенсБанку». Французький холдинг NJJ Capital також планує вийти на український ринок і має намір придбати мобільного оператора Lifecell.

ArcelorMittal – великий іноземний інвестор у металургійну промисловість. Ситуація навколо українських підприємств компанії є дуже складною. Лінії зіткнення залишаються близькими, постачання електроенергії нестабільне через російські атаки на енергетичну інфраструктуру, існують проблеми з водою через руйнування Каховської ГЕС російськими військовими. Тим не менш, компанія продовжує інвестувати у виробництво в Україні: у 2022 році компанія інвестувала 120 мільйонів доларів США в обладнання. Інвестори також цікавляться гірничодобувним сектором. Зокрема, велика турецька компанія Onur Group вирішила інвестувати у видобуток графіту в Хмельницькій області. Американська компанія Amsted Rail готується розпочати виробництво підшипників та комплектуючих для залізничного транспорту у Львові. Норвезька компанія Skatek розвивала сонячну енергетику в Україні задовго до початку повномасштабної війни. Зараз компанія планує разом з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) розгорнути в Україні комплексне рішення для сонячної енергетики та зберігання енергії. У квітні

2023 року німецька фармацевтична компанія Bayer оголосила, що готова інвестувати в Україну близько 60 мільйонів доларів США [53].

Для залучення іноземних інвесторів в українську економіку вже створено електронну платформу «Advantage Ukraine», на якій розміщено понад 500 інвестиційних проектів та інвестиційних можливостей у 10 секторах економіки. Зареєструвавшись на цій платформі, потенційні інвестори можуть отримати вичерпну інформацію про інвестиційні можливості, конкретні проекти та переваги інвестування в українську економіку.

Залучення прямих іноземних інвестицій матиме вирішальне значення для успіху України. Очікується, що ці приватні кошти відіграватимуть життєво важливу роль у відновленні, оскільки вони є більш гнучкими та диверсифікованими. Крім того, вони принесуть технології та допоможуть налагодити ділові зв'язки, що, в свою чергу, сприятиме швидшій інтеграції в ЄС та світову економіку.

Першочерговими завданнями є підтримка стійкості економіки, забезпечення критично важливого імпорту та фінансування нагальних потреб держави та її населення. Міжнародна фінансова допомога відіграє ключову роль у вирішенні цих завдань, і її залучення стало критично важливим для України. З початку повномасштабної агресії Росії проти України міжнародне співтовариство мобілізувало значну фінансову допомогу для підтримки нашої країни у стані війни [54].

За даними Світового банку [55], з початку конфлікту в лютому 2022 року Світовий банк мобілізував фінансові зобов'язання на суму 38 мільярдів доларів США. З 38 мільярдів доларів США фінансових внесків і зобов'язань перед Україною станом на листопад 2023 року було виплачено понад 29 мільярдів доларів США.

За даними Ukraine Support Tracker [56], європейська підтримка перевищила підтримку США: Європейський Союз зобов'язався надати 144 млрд євро і виділив 77 млрд євро на підтримку України. Поточна фінансова

допомога надається у різних формах, включаючи гранти, гарантії та паралельне фінансування від міжнародних партнерів.

Висновки до розділу 2

Ключовим фактором майбутньої конкурентоспроможності України є іноземні інвестиції. Цей елемент матиме вирішальне значення для довгострокового відновлення України та успішної інтеграції в ЄС.

Україна здійснила структурні зміни у відповідь на зусилля Росії, спрямовані на дедалі більший підрив українського вільного розвитку. У 2014 році, після Революції Гідності та прагнення Києва до глибшої інтеграції з Європою, Росія незаконно анексувала Крим силою і поступово розширила свою присутність у регіоні.

Потім, у 2022 році, Росія розпочала повномасштабну війну проти України, під час якої українська економіка продемонструвала неочікувану стійкість.

Динаміка та структура іноземних інвестицій в Україні відображають як глобальні тренди, так і внутрішні особливості держави.

Аналіз динаміки потоків ПІІ в Україну показує, що за роки незалежності спостерігалися значні коливання цих потоків. Приплив ПІІ в Україну зазнавав як зростання, так і різкого спаду: значні негативні події, такі як початок військових дій у 2014 році, пандемія коронавірусу та початок повномасштабного вторгнення, паралізували економіку країни та призвели до значного скорочення притоку ПІІ.

Однак кожного разу економіка покращувалася, а приплив ПІІ в Україну збільшувався завдяки підтримці іноземних партнерів та державній програмі зміцнення ключових секторів.

Наразі приплив ПІІ в економіку країни має відносно зростаючу тенденцію, і за умови збалансованої економічної політики, закінчення війни та залучення нових інвесторів ця тенденція може продовжитися.

Інвестиційні ризики для потенційних іноземних інвесторів є високими, оскільки українська економічна система функціонує в умовах воєнної економіки. Цей аспект ускладнює реалізацію економічного прогресу та трансформації. Тому необхідна низка макроекономічних рішень для уникнення потенційних ризиків та створення прогресивних передумов для сталого економічного розвитку.

Міжнародна фінансова допомога відіграла ключову роль у підтримці економіки України під час війни та закладенні основ для відновлення: у 2022-2023 роках завдяки злагодженій співпраці з міжнародними партнерами було мобілізовано понад 50 мільярдів доларів США для фінансування критичних бюджетних потреб та підтримки вразливих верств населення. Ці кошти були спрямовані на фінансування критично важливих бюджетних потреб, підтримку вразливих груп населення, підтримку бізнес-активності та аварійний ремонт ключових об'єктів інфраструктури.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій

В останні роки інвестиційна складова посіла домінуюче місце в економічній політиці практично всіх розвинених країн, які реалізують стратегію промислового лідерства на основі інноваційної діяльності.

У зв'язку з актуальністю та складністю проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в сучасних умовах доцільним є дослідження світового досвіду стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій в економіку, визначення зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на можливість залучення іноземних інвестицій, підвищення інвестиційної привабливості економіки.

Інвестори цікавляться розвиненими ринками в усіх регіонах, включаючи Європу, Північну Америку, Азію та Австралію. Таке зростання, ймовірно, є результатом покращення економічних показників країн з розвинутою ринковою економікою, їхніх конкурентних переваг у сфері технологічних інновацій, а також регуляторного та конкурентного тиску, спрямованого на локалізацію діяльності на основних ринках. Розвинені країни підтверджують свою домінуючу позицію як країни призначення ПІІ.

Привабливість країни для прямих іноземних інвестицій залежить від низки визначальних факторів, які необхідно враховувати при розробці політики залучення іноземних інвестицій. Метою використання інвестиційних стимулів як інструменту державного регулювання є вплив на прийняття рішень інвестором та залучення додаткового капіталу в економіку держави у вигляді прямих іноземних інвестицій. Традиційно виділяють податкові та фінансові інвестиційні стимули [59].

Податкові стимули включають податкові канікули, інвестиційні податкові кредити та пільгові ставки непрямих податків. Німеччина, Франція та Гонконг

використовують територіальну систему оподаткування (прибуток компаній-нерезидентів не оподатковується). США, Японія та Велика Британія надають податкові пільги компаніям-резидентам (оскільки вони оподатковують прибуток компаній, отриманий від діяльності за кордоном). Бразилія, Китай, Індія, Сінгапур надають податкові стимули для інвестицій в R&D.

Фінансові стимули включають державні субсидії, інфраструктурні субсидії. Країни, які надають кредити на технічний розвиток компаній для стимулювання НДДКР – Данія, Ірландія, Нідерланди. Для залучення іноземних інвестицій країни, що розвиваються, створюють експортні виробничі зони, в які дозволяється безмитне ввезення матеріалів для виробництва товарів на експорт. У деяких випадках ці зони поширюються лише на кілька заводів, в інших, як у Сінгапурі, - на всю країну.

Інвестиційні стимули все частіше включають програми обслуговування інвесторів, які передбачають додаткові витрати з боку уряду для збільшення реінвестування прибутку інвесторів. Ці витрати включають субсидії для фінансування подальшого розширення, витрати на політику розвитку ланцюжка поставок і ринку праці. У багатьох країнах, які успішно залучають іноземні інвестиції, частка реінвестованого прибутку є досить високою. Наприклад, у Великій Британії реінвестовані прибутки становлять близько третини від загального обсягу ПШ. Це створює орієнтир для інших країн, де реінвестування менш поширене.

Тому деякі країни, що розвиваються, зокрема Китай, також розробили податкові стимули для заохочення реінвестування прибутку. Активне впровадження програм обслуговування інвесторів допомагає оцінити ефективність використання ресурсів, витрачених на політику сприяння інвестиціям, та визначити напрями для змін. Багато держав активно конкурують за залучення ПШ, використовуючи податкові пільги та субсидії. У розвинених країнах (Великобританія) податкові канікули тривають не більше двох років [60].

Однак на державному рівні побудова моделі оподаткування іноземних інвестицій на недискримінаційній основі визнається головною метою інвестиційної політики. У ряді регіонів Індії та Китаю законодавство передбачає податкові канікули (до 10 років) та безмитне ввезення обладнання для підприємств з іноземними інвестиціями, що працюють у високотехнологічних галузях з високою часткою експорту. Однак для таких галузей, як харчова та легка промисловість, такі пільги були скасовані.

За даними Світової організації торгівлі, у 2023 році Китай залучив найбільше прямих іноземних інвестицій (ПІІ) - 128,5 млрд доларів США, на другому місці - Гонконг (103,3 млрд доларів США), на третьому - США (92,4 млрд доларів США). Далі йдуть Велика Британія (72,2 млрд доларів США), Сінгапур (67,6 млрд доларів США) та Індія (63,8 млрд доларів США) [66].

До найбільш поширених моделей залучення іноземних інвестицій належать американська, азійська, європейська та арабська моделі. Американська модель державної інвестиційної політики передбачає активне використання податкових інструментів регулювання інвестиційного процесу, а також ліберальних макроекономічних заходів, спрямованих на стабілізацію цін і процентних ставок через ринкові інструменти. Держава створює умови для ефективного формування інвестиційних ресурсів, які потім розподіляються серед приватних інвесторів через розвинений фондовий ринок. Уряд США заохочує іноземних інвесторів до створення стратегічних альянсів з американськими компаніями в найбільш інноваційних та стратегічно важливих секторах вітчизняної економіки. Він також надає іноземним інвесторам такі ж умови, як і вітчизняним виробникам, щодо заснування, реєстрації, функціонування, сплати податків та ведення бухгалтерського обліку компаній. У Сполучених Штатах Америки іноземні інвестиції регулюються в рамках загального регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідно до Комплексного закону про торгівлю і конкуренцію 1988 року та антитрестового закону [61, с. 38].

Сполучені Штати залишаються найбільшим отримувачем іноземних інвестицій. Згідно з дослідженням, США очолюють Індекс довіри до прямих іноземних інвестицій вже шостий рік поспіль. Привабливість Сполучених Штатів для іноземних інвесторів, що зберігається, найімовірніше, є наслідком великого внутрішнього ринку, покращення економічних показників та нової нижчої ставки корпоративного податку. Протекціоністська риторика та дії уряду також можуть заохочувати деякі компанії інвестувати в США, щоб зберегти доступ до ринку [59].

Сингапур є одним із найуспішніших прикладів у сфері залучення іноземних інвестицій. Основними чинниками успіху стали:

- низьке податкове навантаження: сприятливий податковий режим, включаючи податкові пільги для компаній, що інвестують у стратегічно важливі галузі;

- інфраструктурна база: сучасні порти, транспортна мережа та доступ до глобальних ринків;

- правова система: прозорі правила ведення бізнесу, захист прав власності та дотримання верховенства права.

Сингапур створив спеціальні економічні зони та технологічні парки, що сприяють залученню високотехнологічних інвестицій.

Сингапур має власну систему соціального забезпечення. Кожен працівник має особистий рахунок, з якого відраховуються внески на медичне страхування, житлову допомогу та накопичувальну пенсію. При цьому всі сингапурці зацікавлені заробляти якомога більше, щоб мати змогу раніше вийти на пенсію та отримувати вищі пенсійні виплати. Уряд також надає субсидії для фінансування купівлі житла, якщо на особистому рахунку відкладено певну суму. Однак умовою є те, що будинок залишається власністю держави і громадянин має право користуватися ним протягом 99 років. При цьому в країні немає законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати, а рівень безробіття становить менше 2%. Акумуляовані на особистих рахунках кошти постійно інвестуються державою в різні фінансові інструменти з метою

отримання доходу. Крім того, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці, сінгапурці займаються професійним розвитком протягом усього життя. Що стосується іноземних інвестицій, то на привабливість Сінгапуру для іноземних інвесторів впливає багато факторів. Серед них можна виділити захист інтелектуальної власності, рівень корупції, транспортне сполучення в столиці та вартість орендованого житла [62].

Китай продемонстрував унікальний підхід, створивши спеціальні економічні зони (наприклад, у Шеньчжені), де компанії отримують податкові пільги, полегшені адміністративні процедури та доступ до дешевої робочої сили. Ключовими чинниками є: лібералізація правил торгівлі; акцент на розвиток інфраструктури в регіонах, де розташовані СЕЗ; введення програм технологічного трансферу, що дозволило країні залучити міжнародні компанії для спільного виробництва.

Китай характеризується постійно зростаючим обсягом прямих іноземних інвестицій, головним чином у сферу послуг та передову обробну промисловість. Гонконг є найбільшим пунктом призначення прямих іноземних інвестицій у материковому Китаї. Певною мірою структура ПІІ змінилася за останнє десятиліття в результаті зусиль уряду, спрямованих на перетворення Китаю на економіку з переважанням галузей з високою доданою вартістю, а також на приділення більшої уваги сектору послуг як джерелу зростання, керованого урядом і орієнтованого на споживання. Зростання інвестицій у сектор послуг Китаю свідчить про те, що міжнародні інвестори все частіше розглядають Китай як ринок «кінцевого призначення», а не як джерело дешевої робочої сили. Компанії поступово відмовляються від виробництва дешевих експортних товарів і нарощують виробництво товарів вищої якості, спеціально розроблених для задоволення потреб китайських споживачів, а збільшення ПІІ у третинному секторі також є результатом зміни економічної моделі Китаю, оскільки 30 років тому основна увага приділялася залученню ПІІ у виробничу сферу [63].

Перші індустріальні парки були побудовані в Китаї в 1980 році. Сьогодні в країні налічується 375 індустріальних парків і близько 25% всіх прямих іноземних інвестицій зосереджено в індустріальних парках. Як результат, на індустріальні парки припадає близько 15% товарного експорту Китаю і вони створюють понад 4 мільйони робочих місць. Резиденти індустріальних парків у Китаї, Туреччині та Південній Кореї звільняються від ввізного мита на нове обладнання та його комплектуючі (в останньому випадку на перші п'ять років роботи). Крім того, в цих країнах звільняються від сплати ПДВ при імпорті нового обладнання. Це зменшує витрати інвесторів на запуск виробництва і полегшує їм початок роботи. Уряд потім компенсує надані стимули за рахунок збільшення бази оподаткування. Звільнення від податку на прибуток на суму інвестицій в індустріальні парки є ще одним широко використовуваним стимулом. У Китаї при сплаті податку на прибуток надається знижка в розмірі 50% на невизначений термін. Для надання стимулів Китай вимагає, щоб принаймні 50-80% продукції, виробленої резидентами індустріальних парків, у майбутньому експортувалося. Таким чином, уряд використовує індустріальні парки для зміцнення своїх позицій на зовнішніх ринках [68].

Польща є прикладом успішного використання європейських фондів та програм для стимулювання іноземних інвестицій. Основні кроки включали:

- інституційна підтримка: створення Польської агенції інвестицій та торгівлі, яка працює як «єдине вікно» для іноземних інвесторів;
- фокус на технології: залучення інвестицій у ІТ, автомобільну та фармацевтичну галузі;
- освітні ініціативи: розвиток системи професійної підготовки для створення кваліфікованої робочої сили.

У Польщі підтримка у вигляді грантів доступна для іноземних інвесторів, які працюють в автомобільній, електронній, авіаційній, біотехнологічній, харчовій промисловості, сучасних послугах та науково-дослідних секторах [64].

В Австрії компанії з іноземним капіталом користуються широким спектром державних субсидій для МСП, досліджень і розробок, створення

нових компаній та впровадження нових технологій. Вони включають грошові субсидії, пільгові відсоткові ставки та гарантії. Вони підтримують наукові дослідження та розробки, підвищують конкурентоспроможність МСП, покращують регіональний розвиток, сприяють захисту навколишнього середовища та заохочують навчання і розвиток навичок працівників. Підприємства, що проводять наукові дослідження, можуть подати заявку на отримання дослідницького бонусу в розмірі 12% від своїх витрат на НДДКР [67].

Ірландія привернула увагу глобальних ІТ-гігантів завдяки: низькому корпоративному податку (12,5%); інвестиціям у освіту та підготовку фахівців у галузі технологій; участі в європейських інтеграційних процесах, що забезпечує доступ до ринку ЄС. Сьогодні Ірландія є домівкою для штаб-квартир таких компаній, як Google, Facebook та Apple у Європі.

Ізраїль, відомий як «Стартап-нація», залучає інвесторів завдяки високому рівню інновацій. Основні елементи успіху:

- державна підтримка стартапів: програми грантів і співфінансування через агентство «Israel Innovation Authority»;
- партнерство з університетами: впровадження інновацій через співпрацю між наукою та бізнесом;
- активна венчурна екосистема: підтримка інвесторів через стимулювання ризикових капіталів.

Україна має великий потенціал для залучення іноземних інвестицій, але стикається з викликами, такими як корупція, нестабільна судова система та недостатня інфраструктура. Для покращення інвестиційного клімату важливо:

- 1) реформа правової системи: гарантування прозорості процедур і захисту прав інвесторів;
- 2) розвиток інфраструктури: модернізація транспортних шляхів, логістичних хабів та енергетичних систем;
- 3) спрощення процедур: запровадження принципу «єдиного вікна» для реєстрації іноземного бізнесу;

4) податкові пільги та підтримка інновацій: створення стимулів для високотехнологічних галузей;

5) залучення освітнього сектору: інвестиції в підготовку кваліфікованих фахівців для сучасного ринку праці.

Україна вже зробила певні кроки, наприклад, створення індустріальних парків та цифровізація адміністративних послуг. Проте міжнародний досвід показує, що для залучення інвестицій потрібен комплексний підхід із залученням усіх секторів економіки.

Статус кандидата на вступ до ЄС надає Україні позитивний стимул для проведення глибоких структурних реформ та вирішення найгостріших питань, пов'язаних із верховенством права, насамперед шляхом виконання семи кроків, визначених Європейською Комісією у своєму висновку щодо кандидатури України на вступ до ЄС у червні 2022 року (European Commission 2022a). Очікується, що процес вступу допоможе Україні вирішити ці фундаментальні проблеми, які мають вирішальне значення для всіх аспектів економічного розвитку України. Крім того, планується, що реконструкція відбуватиметься в рамках подальшого правового узгодження з ЄС, що також сприятиме подальшому зниженню бар'єрів для торгівлі та інвестицій.

ЄС має допомогти Україні подолати її слабкість у залученні інвестицій. Масштабна війна ще більше ускладнила це завдання, але зосередження уваги на сильних сторонах України відкриває можливості, які відповідають власним цілям трансформації ЄС, а також його власному порядку денному промислової політики, що розвивається, та Зеленому курсу ЄС. Центральне місце має бути відведено допомозі Україні в розробці стійкої моделі залучення ПІІ, яка виходить за рамки гонки за заробітною платою. Відповідні заходи включають підвищення продуктивності праці шляхом (повної) інтеграції України в програми освітньої, науково-дослідницької та промислової політики.

3.2. Напрями вдосконалення державної інвестиційної політики

Державна інвестиційна політика є важливим інструментом забезпечення сталого економічного розвитку країни. Вона спрямована на залучення капіталовкладень у стратегічно важливі галузі, розвиток інфраструктури, стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності економіки. Однак сучасні виклики вимагають вдосконалення цієї політики, аби максимально ефективно використовувати наявні ресурси та досягати пріоритетних цілей.

Розглянемо основні напрями вдосконалення державної інвестиційної політики.

1. Покращення нормативно-правового середовища.

Сприятливий інвестиційний клімат у будь-якій країні означає наявність стабільного, чіткого та прозорого інвестиційного законодавства з простими та зрозумілими «правилами гри» для ведення бізнесу та залучення інвестицій. Більшість інвесторів надають перевагу спрощеній та зрозумілій правовій базі, а не податковим пільгам. Основним законом, що регулює інвестиційну діяльність в Україні, є Закон України «Про інвестиційну діяльність» [68], який містить загальні засади державного регулювання інвестиційної діяльності. Основним недоліком цього закону є те, що він не враховує, зокрема, специфіку регулювання різних видів інвестицій – реальних і фінансових, вітчизняних та іноземних, загальнодержавних і місцевих, приватних і державних-та інтереси всіх учасників інвестиційних відносин, включаючи громадян, територіальні громади, вітчизняних та іноземних інвесторів і міжнародні організації. Закон має бути концептуальним нормативно-правовим актом, який встановлює принципи правового регулювання всіх видів і форм інвестиційної діяльності в Україні. На жаль, чинний закон не виконує цієї функції, а його регуляторна сила є недостатньою [69, с. 81].

Ефективна державна інвестиційна політика потребує чіткого й прозорого законодавства, яке стимулює інвесторів. Основні заходи в цьому напрямі включають:

- спрощення процедур реєстрації бізнесу та отримання дозволів для інвесторів;
- гармонізація законодавства з європейськими стандартами для залучення міжнародних інвестицій;
- забезпечення захисту прав інвесторів, зокрема через створення механізмів швидкого вирішення спорів.

2. Розвиток інвестиційної інфраструктури. Для залучення інвесторів важливо створити розвинену інфраструктуру, яка включає:

- індустріальні парки та технопарки, що забезпечують умови для діяльності бізнесу;
- модернізацію транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури;
- інформаційні платформи, які містять дані про інвестиційні можливості в Україні.

Уряд виділив 1 мільярд гривень у державному бюджеті для сприяння створенню та розвитку індустріальних парків. Індустріальні парки будуть розвиватися як важливі центри індустріалізації економіки, залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Ці об'єкти мають стати каталізатором промислової модернізації та інтеграції у світовий ринок. Ці об'єкти вирішують ключові питання скорочення часу від ідеї до фактичного запуску виробництва, оптимізації логістики та зменшення початкових бар'єрів для ведення бізнесу. Наразі промисловість складає 10,3% ВВП України, але країна працює над тим, щоб збільшити цей показник до 20-25%, що є орієнтиром для розвинених країн за стандартами ОЕСР [70]. Наразі в Україні зареєстровано 77 індустріальних парків, сім нових індустріальних парків будуть зареєстровані у 2024 році, тоді як чотири індустріальні парки були виключені. Закон передбачає низку економічних стимулів для учасників індустріальних парків, зокрема звільнення на 10 років від сплати податку на прибуток за визначеним переліком видів

діяльності за умови реінвестування несплачених до бюджету коштів у підприємства, а також звільнення від сплати ввізного ПДВ та мита на обладнання згідно з переліком в УКТЗЕД.

3. Підвищення ефективності використання державних коштів. Важливим є забезпечення цільового використання бюджетних коштів через:

- прозорий розподіл фінансування для стратегічних проектів;
- залучення механізмів публічно-приватного партнерства, які дозволяють об'єднати державні та приватні ресурси;
- впровадження моніторингу та оцінки ефективності інвестиційних проектів.

Для впровадження ефективних механізмів відновлення Міністерство розвитку громад та територій України використовує нові інструменти планування та розробляє ключові процедури і методології підготовки, моніторингу та оцінки державних інвестиційних проектів. Це дозволить підвищити ефективність використання коштів. Міністерство, за підтримки іноземних партнерів, також проводить навчання, щоб допомогти громадам підготувати свої проекти, починаючи з етапу планування і закінчуючи етапом реалізації [71].

4. Стимулювання інновацій та технологій. Інновації є основою конкурентоспроможної економіки. Для їх підтримки держава може:

- запроваджувати податкові пільги для компаній, які інвестують у наукові розробки та інновації;
- розвивати програми грантової підтримки стартапів та наукових установ;
- створювати освітні програми, спрямовані на підготовку висококваліфікованих кадрів для новітніх галузей.

Важливе місце в діяльності бізнес-структури займає інноваційна та раціоналізаторська робота працівників підприємства. Важливою проблемою для стимулювання інноваційного розвитку вітчизняних підприємств є: проблеми технічного переоснащення виробництва, недосконалість традиційних підходів, методичних та організаційних навичок впровадження інновацій;

технічні фактори: зношеність основних фондів, відсутність методичного забезпечення планування технічного переоснащення виробництва; ринкові фактори через відсутність достатнього досвіду роботи на зовнішніх ринках та неможливість нарощування експортного потенціалу тощо. Мотивація працівників підприємства за раціоналізаторські пропозиції здебільшого є безсистемною та нерегулярною. Преміювання працівників здійснюється за результатами роботи колективу за рік, що передбачає заохочення не стільки за раціоналізаторські підходи до роботи, скільки за продуктивність праці. Процес стимулювання інновацій може проходити на макрорівні, тобто на загальнодержавному, на мезорівні, тобто з урахуванням галузевих методів активізації і зокрема на мікрорівні, шляхом впровадження інструментів активізації персоналу підприємств до креативної, творчої діяльності [72].

5. Покращення інвестиційного клімату. Формування позитивного іміджу країни серед інвесторів потребує:

- зменшення рівня корупції та забезпечення верховенства права;
- розробки національних програм промоції інвестиційних можливостей;
- забезпечення політичної та економічної стабільності.

Напад Росії на Україну вніс нові корективи в українську іміджеві політику. Колись «перехідна держава» в очах міжнародної спільноти знову заявила про свою незалежність у зовнішній та внутрішній політиці. Імідж України на міжнародній арені зміцнився завдяки ефективному збройному опору окупантам. Дії Уряду від початку повномасштабного вторгнення додали політичного іміджу Україні. Заклики президента Зеленського та дії інших українських представників у контакті з союзниками допомогли звести нанівець славнозвісні «три дні». Це призвело до позитивної та масової реакції з боку демократичних країн, які запропонували військову, гуманітарну та економічну допомогу. Балансування між війною та економічною стабільністю і зростанням є досить складним етапом у житті країни та її народу. Формування іміджу та репутації країни на цьому етапі залежить від самих людей. Протистояння з окупаційними військами, вихід людей на мітинги на окупованих територіях,

підтримка з боку іноземної діаспори, створення центрів допомоги, мітинги підтримки тощо – все це сприяє покращенню іміджу України та відображає демократичні цінності не лише в національному контексті, а й у справжній демократичній культурі українського народу [73, с. 342].

6. Залучення іноземних інвестицій. Іноземний капітал може стати джерелом економічного зростання. Для цього важливо:

- встановити пріоритетні галузі для інвесторів, наприклад, ІТ, агросектор, зелена енергетика;
- підтримувати співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями;
- створювати спеціальні економічні зони із сприятливими умовами для іноземних інвесторів.

Україна продовжує активно працювати над розвитком свого енергетичного сектору, попри численні виклики, спричинені війною. Для інвесторів, зацікавлених у стабільному довгостроковому прибутку, важливо розуміти, що Україна не лише пропонує величезний ринок для інвестицій у традиційну енергетику, але й стрімко розвиває сфери, які відповідають глобальним тенденціям енергетичного переходу. Інвестиції в енергоефективність – це не лише бізнес-проекти та вкладення у розвиток і конкурентоздатність підприємств – в масштабах країни усі ці проекти допоможуть зменшити щорічні прямі втрати електроенергії, які сягають понад 1 млрд доларів США. Енергетика становить 8% ВВП країни. Необхідно інвестувати у відновлювану енергетику, яка має високий потенціал розвитку в Україні. Особливо виділяються такі напрямки, як сонячна енергетика, вітроенергетика, виробництво біоенергії та використання малих гідроелектростанцій. У 2023 році інвестиції у відновлювані джерела склали 3,8 млрд доларів США, а частка цих джерел у загальному енергетичному балансі досягла 14,3%. Це лише початок, оскільки до 2030 року цей показник може зрости до 40% [74].

Висновки до розділу 3

Дослідження показують, що найбільш ефективний спосіб залучення іноземних інвестицій в економіку держави повинен бути пов'язаний не тільки з податковими пільгами та преференціями, але й зі стабільною політичною, правовою та соціально-економічною ситуацією в країні.

Малі країни та країни, що розвиваються, стикаються з особливими труднощами в залученні ПІІ та отриманні пов'язаних з цим вигод, основними факторами, що зумовлюють це, є: невеликий внутрішній ринок та обмежена купівельна спроможність; можливий тиск на внутрішні ресурси (ринок праці, інфраструктуру), пов'язаний зі значним припливом іноземних інвестицій; недостатній рівень розробки політик, які забезпечать максимальне сприяння іноземним інвестиціям в економічне зростання.

Міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій демонструє, що успішні країни використовують індивідуальні стратегії, адаптовані до їхніх економічних та соціальних умов. Україні важливо врахувати ці уроки, аби посилити свою конкурентоспроможність і залучити іноземний капітал, який сприятиме сталому економічному розвитку.

Для збільшення обсягів інвестицій Україні необхідно продовжувати реформи, забезпечити прозорість бізнес-середовища та зміцнювати міжнародні відносини. Успішна інтеграція в європейську економіку та відбудова країни після війни відкривають унікальні можливості для іноземних інвесторів і сприяють стійкому економічному зростанню України.

Вдосконалення державної інвестиційної політики є необхідною умовою для досягнення сталого розвитку України. Зосереджуючи зусилля на вдосконаленні законодавства, розвитку інфраструктури, підтримці інновацій та залученні іноземних інвестицій, держава зможе створити сприятливе середовище для економічного зростання та підвищення добробуту громадян. Для ефективного впровадження цих заходів потрібна консолідація зусиль усіх зацікавлених сторін – уряду, бізнесу та громадськості.

ВИСНОВКИ

Іноземні інвестиції – це вкладення іноземного інвестора у вітчизняні компанії та активи іншої країни. Тобто іноземні інвестиції передбачають рух капіталу з однієї країни в іншу, надаючи іноземним інвесторам значні частки власності у вітчизняних компаніях та активах. Іноземні інвестиції є частиною складної мережі фінансових відносин між країнами та корпораціями. Великі транснаціональні корпорації шукають нові перспективи для економічного зростання, відкриваючи філії та розширюючи свої інвестиції в інших країнах. Це сила, здатна змінювати ландшафти, відроджувати галузі та змінювати економічні долі цілих регіонів. Але це також явище, яке піднімає критичні питання про економічний суверенітет, збереження демократії та глобальний баланс сил. У роботі увагу зосереджено на іноземних інвестиціях у їхньому сучасному економічному розумінні.

До іноземних інвестицій входять прямі іноземні інвестиції, коли інвестори мають прямий контроль над іноземним підприємством, та іноземні портфельні інвестиції, які передбачають купівлю цінних паперів та інших фінансових активів без активного управління підприємством. Останні також називають іноземними непрямими інвестиціями. Прямі іноземні інвестиції включають довгострокові значні інвестиції, здійснені компанією в іноземній країні, такі як відкриття заводів або придбання будівель. Іноземні непрямі інвестиції або іноземні портфельні інвестиції передбачають купівлю корпораціями, фінансовими установами та приватними інвесторами фінансових активів, таких як акції, облігації або інші цінні папери в іноземних компаніях, що торгуються на іноземній фондовій біржі.

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економіці, будучи ключовим рушієм економіки та важливим джерелом інновацій, експорту та робочих місць. Іноземні інвестиції допомагають розвивати зв'язки між різними країнами, сприяють міжнародній торгівлі та можуть бути економічно вигідними як для іноземної, так і для вітчизняної економіки

В роботі здійснено аналіз стану іноземної інвестиційної діяльності в Україні. Іноземні інвестиції в Україні пройшли чотири етапи розвитку з моменту здобуття незалежності. На першому етапі (1991-1999 рр.) спостерігався низький рівень інвестицій через економічну нестабільність та слабку правову базу. Реформи та покращення інвестиційного клімату призвели до зростання прямих іноземних інвестицій з 2000 по 2013 рік, переважно з країн ЄС. Однак початок війни на Донбасі в 2014 році призвів до спаду прямих іноземних інвестицій. Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна з Росією у 2022 році створили нові виклики, але міжнародна фінансова допомога, відновлення інфраструктури та зміцнення відносин із західними партнерами сприяли відновленню інтересу до України. Приплив прямих іноземних інвестицій був найвищим у 2008 році та найнижчим у 2002 році. У галузевій структурі інвестицій переважають фінансовий сектор, промисловість, сільське господарство, інформаційні технології, інфраструктура та енергетика. Уряд прагне залучити інвестиції з таких ключових країн, як США, ЄС, Китай, Японія та Південна Корея, і визначив такі сектори, як будівництво, машинобудування та відновлювана енергетика, як перспективні сфери для інвестування.

На інвестиційний клімат в Україні впливають соціально-економічний розвиток країни, нормативно-правова база та інші фактори. ВВП країни щорічно зростав у 2019-2021 та 2023 роках, але повільно. ВВП на душу населення збільшився у 2019-2021 роках, що свідчить про зростання добробуту. Однак валове нагромадження основного капіталу зменшилося, а експорт зростав до 2022 року, тоді як імпорту скоротився, починаючи з 2020 року. Індекс споживчих цін досяг 26,6% у 2022 році та впав на 21,5% у 2023 році. Зовнішній борг досяг 161 533 млн доларів США у 2023 році, що може негативно вплинути на платоспроможність та інвестиційну привабливість країни. Незважаючи на реформи, Україна не створила стабільного та привабливого інвестиційного середовища, а її інвестиційний клімат є вкрай несприятливим.

Історична напруженість у відносинах між Росією та Україною загострилася у 2014 році після того, як Україна перейшла на прозахідний курс,

що призвело до анексії Криму Росією та подальшого конфлікту на сході України. Війна призвела до значного економічного спаду, переміщення населення та гуманітарної кризи в регіоні. Економічні санкції обмежили доступ Росії до світових фінансових ринків, що стримує іноземні інвестиції та призвело до девальвації рубля. Конфлікт також призвів до змін у діяльності транснаціональних корпорацій, багато з яких скоротили або припинили свою діяльність на територіях, що постраждали від конфлікту. Війна мала глибокий вплив на іноземні інвестиції, оскільки інвестори прагнуть диверсифікувати свої портфелі та зменшити ризики, пов'язані з цим регіоном.

Вивчено міжнародний досвід залучення іноземних інвестицій. Інвестиційні стимули стали домінуючим фактором в економічній політиці розвинених країн, які прагнуть до промислового лідерства через інновації. Розвинені ринки Європи, Північної Америки, Азії та Австралії є привабливими для інвесторів завдяки покращенню економічних показників, технологічним інноваціям та регуляторному тиску. Для залучення прямих іноземних інвестицій використовуються податкові та фінансові стимули.

Державна інвестиційна політика має вирішальне значення для економічного розвитку України, залучення інвестицій, розвитку інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності. Для вдосконалення цієї політики визначено основні напрямки: покращення регуляторного середовища, розвиток інвестиційної інфраструктури, підвищення ефективності використання державних коштів та інші. Регуляторне середовище має бути спрощене, гармонізоване з європейськими стандартами та забезпечувати захист інвесторів. Інвестиційна інфраструктура включає індустриальні парки, модернізовану транспортну та енергетичну інфраструктуру, інформаційні платформи. Державні кошти мають використовуватися ефективно для досягнення пріоритетних цілей.

Незважаючи на виклики, очікується, що економіка України поступово зростатиме, а інвестиційний потенціал країни буде ключовим фактором її відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леус М. М. Суть та класифікація іноземних інвестицій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 635. С. 181-187. https://vlp.com.ua/files/27_17.pdf
2. Говорушко Т.А., Обушна Н.І. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. *Теорії мікро- та макроекономіки*. 2013. Вип. 41. С. 91–99. <https://dspace.naft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/081a9e40-6617-48bf-be9f-a251d3776bdd/content>
3. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. №93/96. <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Реверчук С. К., Реверчук Н. Й., Скоморович І. Г. та ін. *Інвестологія: наука про інвестування*. [Навч. посібник]. – Атіка, 2001. 264 с.
5. Кляцова Н.В. Економічна сутність інвестицій, їх види та передумови залучення іноземних інвестицій у сільськогосподарські підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 13. С. 14-19. http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2009/6.pdf
6. Підлісецький Г.М. *Формування ринків матеріальних ресурсів* / За ред. Г.М. Підлісецького. — К.: Інсти+ тут аграрної економіки, 2001. 428 с
7. Кісіль М.І., Ролінський О.В. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів: Монографія. — К. : ННЦ ІАЕ, 2006. 227 с.
8. Господарський Кодекс України 16.01.2003 р. № 436-IV, зі змінами і доповненнями.
9. Gratton P. Foreign Investment: Definition, How It Works, and Types. <https://www.investopedia.com/terms/f/foreign-investment.asp>
10. Шевченко Л.В. Фактори впливу на іноземне інвестування в економіку України: підходи до класифікації. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2021. Випуск 100. С. 57 – 65. <https://nauka.doi/10.26565/2311-2379-2021-100-06>

11. Кравченко М., Павленко Т. Проблеми забезпечення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств: макроекономічні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2022. №44.

<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-104>

12. Свідер О. П. Теоретичні аспекти прямого іноземного інвестування. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2011. Випуск 4. С. 92–100.

13. Федоренко В.Г. Інвестування: підручник. – К. : Алерта, 2008. 448 с.

14. Швець В.Г., Ковтун Н.В. Методичні засади організації статистичного дослідження інвестиційних процесів. *Наукові праці НДФІ*. – Київ: НДФІ. 2003. Випуск 3(22). С. 185-193.

15. Ковтун Н.В. Використання системного підходу в статистичному дослідженні інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка*. – Тернопіль: Видавничий відділ ТНПУ. 2004. № 17. С. 230–235.

16. Ковтун Н.В. Факторний аналіз ефективності інвестиційного процесу та діяльності. *Облік і фінанси сільського господарства: освітній портал*. URL: <https://magazine.fnaaf.org.ua/faktorniy-analiz-efektivnosti-investitsiynogo-procesu-ta-diyalnosti.html>

17. Шпак Н.О., Кісь М.Я., Білоус Ю.Б. Аналіз критеріїв привабливості країн для іноземного інвестування. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3 (03). С. 76-79. URL : <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-13>.

18. Задоя А.О. «Міжнародна інвестиційна діяльність». Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. URL:

http://shron1.chtyvo.org.ua/Zadoia_Anatolii/Mizhmarodna_investytsiina_diyalnist.pdf

19. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність [навчальний посібник]. – К. : «Центр навчальної літератури», 2004. 376 с.

20. Шкурупій О. В., Гончаренко В. В., Артеменко І. А. та ін. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб./ За ред. О. В. Шкурупій. — К.: Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
21. Прохорова М.Е., Гадіак А.Г. Фактори впливу на прями іноземні інвестиції. *Науковий вісник Національного авіаційного університету*. 2012. Т.1. URL: <https://jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/5931>
22. Шестакова Я. Механізм державного регулювання інвестування в Україні. Наскільки він досконалий? *Економіка. Фінанси. Право*. 2002. № 6. С. 13-20.
23. Прокопчук О., Горбачова І., Мамченко Т. Іноземний капітал в економіці України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-33>
24. Лойко Д. М. Аналіз ефективності залучення іноземних інвестицій у споживчий сектор економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 15. С. 35–41. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.15.35](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.15.35)
25. Горник В.Г., Сімук С.В. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку та їх вплив на безпеку та обороноздатність України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 1. С.42-47. URL : <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.6>
26. Movchan V., Pindyuk O. Ukraine's future competitiveness Directions for structural shifts in foreign trade and investment. Bertelsmann Stiftung, 2024. <https://doi.org/10.11586/2024052>
27. Державна служба статистики. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
28. Movchan V., Thomas F. Rutherford, David G. Tarr and Hidemichi Yonezawa. Impact Assessment of a Potential Free Trade Agreement (FTA) between Ukraine and Turkey. *Report prepared by the Institute for Economic Research and Policy Consulting for USAID*. 2020. URL : www.ier.com.ua/files/Projects/2020/CEP_CGE/Research/Ukraine-Turkey-FTA-Final-Report-withAnnexes.pdf.

29. Main UN Trade and Development (UNCTAD) website. URL : <https://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/GeneralProfile/en-GB/804/index.html>
30. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
31. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL : <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-1-The-View-from-Above-UKR.pdf>
32. Україна та Європейський Союз уклали угоду про Спільний авіаційний простір. Урядовий портал. URL : https://www.km.gov.ua/news/ukrayina-ta-yevropejskij-soyuz-uklali-ugodu-pro-spilnij-aviacijnij-prostir_2
33. 2023 Investment Climate Statements: Ukraine. URL : <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/ukraine/>
34. Ковель П. М. Аналіз надходження прямих іноземних інвестицій в Україну. *Бізнес Інформ*. 2024. № 3. С. 87-95.
35. Соколовська О. М. Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан і проблеми залучення. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 92–99. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).92-99](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).92-99)
36. Зовнішньоекономічна діяльність. *Державна служба статистики*. URL : https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
37. Шереметинська О. В., Савчук І. В. Вплив офшорних зон на економіку України. *Економічний простір*. 2016. № 105. С. 58–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekpros_2016_105_8
38. Чуницька І. І., Нізельська М. А. Прямі іноземні інвестиції в Україну: проблеми та шляхи їх вирішення. *Призовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3. С. 118–122. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/22.pdf
39. Potential Investment Opportunities in Considered Sectors of Ukrainian Economy. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/12/INVESTMENT-OPPORTUNITIES-IN-UKRAINE.pdf>

40. The Untapped Market for Impact Investing in Ukraine. URL : <https://www.csis.org/analysis/untapped-market-impact-investing-ukraine>
41. Ставки, індекси, тарифи. Мінфін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/>
42. 2024 Investment Climate Statements: Ukraine. URL : <https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/ukraine/>
43. Kirchner R., Poluschkin G. Investing in Ukraine's Recovery. URL : https://internationalepolitik.de/sites/default/files/ip-special_ukraine-recovery-conference.pdf
44. Офіційний сайт Європейської Бізнес Асоціації. URL: <https://eba.com.ua/kozhen-tretij-biznesmenyvazhaye-shho-investiklimat-pokrashhytsya-v-najblyzhdchi-6-misyatsiv-eba/>
45. Глобальний рейтинг складності ведення бізнесу: де найлегше та найважче розпочати справу у 2024 році? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/4960/global-ease-of-doing-business-rankings-where-is-it-easiest-and-hardest-to-start-a-business-in-2024?srsltid=AfmBOorBr5YaOGiHWyTijjI4cEhNOuQZya8v3hXEmrW9xs9VomIXcG56G#u-yakix-krayinax-naivazce-vesti-biznes>
46. Хаванов А. Вплив корупції на економічну безпеку держави: аналіз механізмів та наслідків. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-114>
47. Ruta Michele. The Impact of the War in Ukraine on Global Trade and Investment. Washington, DC. 2022. URL : <http://hdl.handle.net/10986/37359>
48. Wang Ruihao. The Impact of Geopolitical Stability on Foreign Investment and Transnational Corporations: A Case Study of the Russia-Ukraine Conflict. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*. 2023. 12. P. 141-147. <https://doi.org/10.54254/2754-1169/63/20231395>
49. Савченко М. В., Порожня В. А. Вплив геополітичної нестабільності на міжнародні інвестиційні потоки. *Економіка і організація управління*. 2024. №1(53). С. 90-97. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.1.9>

50. Culverwell D. Not waiting until the war is over' – Foreign investment keeps growing in Ukraine. 2024. Oct. 22. URL : <https://kyivindependent.com/not-waiting-until-the-war-is-over-foreign-investment-keeps-growing-in-ukraine/>
51. Вінокуров Я. Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало. Що треба зробити владі? *Економічна правда*. 25 квітня 2024. URL : <https://epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/>
52. Атамас О. Інвестування в умовах економіки війни: аналіз сучасного стану та короткостроковий прогноз. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-161>
53. Шевчук А. Як світові промислові гіганти розвивають виробництво в Україні під час війни. *GMK Center*. 2023. URL : <https://gmk.center/ua/posts/yak-svitovi-promislovi-giganti-rozvivajut-virobnictvo-v-ukraini-pid-chas-vijni/>
54. Панченко В. А. Роль міжнародної фінансової допомоги у відбудові економіки України в умовах війни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 2 (108). С. 139–143. [https://doi.org/10.26642/ema-2024-2\(108\)-139-143](https://doi.org/10.26642/ema-2024-2(108)-139-143)
55. The World Bank and Ukraine: Laying the Groundwork for Reconstruction in the Midst of War / The World Bank. URL : <https://www.worldbank.org/en/results/2023/11/30/the-world-bank-and-ukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war>
56. Ukraine Support Tracker / Kiel Institute for the World Economy. URL : <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>
57. Ease of Doing Business rankings. *World bank group*. URL : <https://archive.doingbusiness.org/en/rankings>
58. Doing Business 2020. World Bank. Washington, DC: World Bank. DOI:10.1596/978-1-4648-1440-2.
59. Ruzmetov B., Jumaeva Z.K., Xudayarova M. International Experience in Attracting Foreign Direct Investment. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*. 2021. Vol. 3, no. 4. P. 38-43. <https://doi.org/10.31149/ijefsd.v3i4.1706>

60. Foreign Direct Innovation? The effect of FDI on innovation in the UK and what to do about it. NESTA. 2011. URL : https://media.nesta.org.uk/documents/foreign_direct_innovation.pdf

61. Касянок К. Г. Міжнародний досвід залучення прямих іноземних інвестицій в умовах фінансових дисбалансів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 18(2). С. 38-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvumnevsc_2018_18%282%29_10

62. Стратегії економічного розвитку Сінгапуру та досвід залучення прямих іноземних інвестицій у центрі уваги учасників четвертого дня навчання. URL : <https://pdp.nacsv.gov.ua/news/strategii-ekonomichnoho-rozvytku-singapuru-ta-dosvid-zaluchennia-priamykh-inozemnykh-investytsii-u-tsentri-uvagy-uchasnykiv-chetvertoho-dnia-navchannia>

63. Ерфан Є. А., Посипанко О. А. Китай як центр тяжіння прямих іноземних інвестицій. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип.12. С. 37–43.

64. Федорчук О.С., Сторожук О.В. Практика використання інструментів стимулювання прямих іноземних інвестицій зарубіжними країнами. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 120–126. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/20.pdf

65. Малахова Ю.А., Хобта М.О., Гончар Т.М. Зарубіанний досвід стимулювання інвестиційної активності підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/93.pdf

66. World Investment Report 2023. *United Nations Conference on Trade and Development*. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>

67. Покришка Д.С. Щодо стимулювання залучення іноземних інвестицій в контексті інноваційного розвитку економіки. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2018. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files>

68. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1560-ХІІ від 18.09.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.

69. Федорчак О. В. Проблеми правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4. С.80-94. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_4_11

70. Індустріальні парки: гайд для інвесторів. *Міністерство економіки України*. URL : <https://me.gov.ua/News/Detail/92625bcb-d976-4f33-9350-66fdca6fad87?lang=uk-UA.&title=IndustrialniParki-GaidDliaInvestoriv>

71. Міністерство розвитку громад та територій України. Офіційний сайт. URL : <https://mta.gov.ua>

72. Шпак Ю., Процайло І., Мороз А. Особливості розвитку системи стимулювання інноваційної діяльності підприємств в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-146>

73. Ткачук В., Красівський О. Політичний імідж та репутація як запорука інвестиційної привабливості. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 18. С. 339-347. URL : <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-34>

74. Воловенко В. Які можливості для інвестицій є в українській сфері енергетики. *Економічна правда*. 2024. 31 жовтня. URL : <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721270/>

75. Бабець І. Модельовання впливу прямих іноземних інвестицій на економіку України в умовах повоєнної відбудови. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 1 (80). С. 131-143.

76. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>.

77. Мищенко І.М., Бабець І.Г. Трансформація системи управління зовнішньоекономічною та інвестиційною безпекою України в умовах глобалізації: монографія. Кропивницький: ЦНТУ, Поліграф-Сервіс, 2021. 464 с.

78. Насипайко Д.С., Ноженова А.В. Роль фінансово-інвестиційної діяльності у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. *Стратегічні*

пріоритетні розвитку підприємства, торгівлі та біржової діяльності: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 травня 2023 року / За заг. редакцією проф. Ткаченко А.М. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 268-270.

79. Сімків Л. Є., Потьомкіна Н. Ю. Особливості залучення іноземних інвестицій в регіонах України: проблеми та шляхи їх розв'язання: монографія - Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. С. 404-408.

80. Чуніцька І.І., Нізельська М. А. Прямі іноземні інвестиції в Україні: проблеми та шляхи вирішення. 2019. URL: http://rev.knu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/22.pdf

81. Владимирська Н.І. Особливості міжнародного інвестування в економіку України. 2020. URL:

<https://eijournal.com/index.php/journal/article/view/659/261>

82. Старченко Г. В. Управління інвестиційними проектами: теорія та практика: навчальний посібник. Чернігів. 2018. 306 с.

83. Петрик О. І., Магдалюк О.В. Іноземне інвестування в Україні: сучасний стан та напрями активізації. *Вісник Університету банківської справи*. 2018. №2 С. 37-39.

84. Чуніцька І. І., Мазаренко О. Я. Іноземні інвестиції в економіку України: сучасний стан та шляхи покращення інвестиційного клімату. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. №1 С. 12-14.

85. Івахненко А. В. Пріоритетні напрями міжнародних інвестицій в сучасній українській економіці. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2020. С.78.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Полісемія визначень поняття “прямі іноземні інвестиції” *

Автор	Визначення поняття “прямі іноземні інвестиції”
С. Хаймер [3]	ПІІ – це термін, що описує операцію отримання за кордоном фізичних активів, за якої поточний контроль залишається у багатонаціональної компанії у неї на батьківщині. Іншими словами контроль – це ключовий елемент ПІІ
МВФ та ОЕСР [2]	Інвестиції, що здійснюються за межами нац. кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. Їх ... ознаками є те, що інвестору належить управлінський контроль над підприємствами
СОТ [4]	Такий вид інвестицій, за якого інвестор-резидент однієї країни (країни-господаря), розміщує свої активи в межах іншої країни (країна-реципієнти) за умови отримання (збереження) контролю за цими активами
Дж. Даннінг [5]	Інвестиції здійснюються поза межами країни базування, але всередині компанії-інвестора. Контроль за ресурсами, що переводяться, залишається в інвестора. Вони складаються з набору активів та проміжних продуктів, таких, як капітал, технологія, вміння та знання у галузі управління, доступ до ринків та підприємливість
Організація промислового розвитку ООН [2]	Чистий притік інвестицій з метою придбання довготермінового впливу на управління підприємством (10% від акцій або паїв з правом голосу або кількох голосів), яке знаходиться у країні, відмінній від держави-інвестора. Вони становлять суму інвестицій в акції, реінвестицію прибутків, інші довготермінові та деякі короткотермінові капітальні потоки
А. Пересада [6]	Інвестиції зазвичай здійснюються без фін.посередників у виробничі фонди з метою одержання доходу і участі в управлінні виробництвом. Іноді інвестор послідовно збільшує прямі інвестиції з метою заволодіння контрольним пакетом акцій (паїв)
О. Рогач [7]	Реальні капіталовкладення в підприємства, землю, обладнання, технологію або послуги, що створюють матеріальну базу для розширення бізнесу за нац. кордони
С. Тесля [8]	Це матер.і нематер.капітали, які вкладають держава, компанія чи підприємець в інші під-ва за кордоном для отримання підприємницького прибутку, за умови довготермінового екон. інтересу та наявності права брати участь в управлінських рішеннях

Додаток Б

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ		
<p>За типом інвестованих активів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – іноземна валюта; – національна валюта України; – цінні папери (акції, облігації тощо); – грошові вимоги та права на них; – майно (рухоме і нерухоме); – права інтелектуальної власності; – права на здійснення господарської діяльності; – інші активи (не заборонені законодавством). 	<p>За формою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – придбання частки існуючих українських підприємств; – створення спільних підприємств з українськими суб'єктами господарської діяльності; – придбання рухомого або нерухомого майна в Україні; – придбання в Україні цінних паперів та нематеріальних активів, що дають можливість контролю; – придбання прав на користування землею та природними ресурсами в Україні; – угоди про спільну господарську діяльність та розподіл продукції; – інші не заборонені законодавством форми. 	<p>За ступенем контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прямі; – портфельні
<p>За формою власності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – державні; – приватні; – міжнародних організацій; – недержавних організацій; – змішані. 	<p>За метою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – досягнення фінансової мети; – досягнення підприємницької мети; – досягнення іншої мети . 	<p>За джерелом вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – первинні; – реінвестиції.
<p>За метою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – досягнення фінансової мети; – досягнення підприємницької мети; – досягнення іншої мети . 	<p>За величиною:</p> <ul style="list-style-type: none"> – малі (до 10 тис.дол.); – середні (до 100 тис.дол.); – великі (більше 100 тис.дол.). 	<p>За геополітичною спрямованістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвинені країни; – країни, що розвиваються; – інтернаціональні.
<p>За ступенем повернення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються 	<p>За формою оформлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – явні інвестиції; – приховані інвестиції; – “чорні інвестиції” . 	<p>За формами державних гарантій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гарантії від зміни законодавства; – гарантії, щодо незаконних дій державних органів та їхніх службових осіб; – гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; – гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; – інші гарантії.
<p>За сферою вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – АПК; – легка промисловість; – лісопромисловий комплекс; – машинобудування; – медична промисловість; – паливно- енергетичний комплекс; – транспортна інфраструктура; – інші сфери. 	<p>За ступенем повернення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються. 	<p>За режимом оподаткування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – загальний режим оподаткування; – пільговий режим оподаткування: • податкові канікули; • інвестиційні знижки; • податковий кредит; • прискорена амортизація; • інвестиційні субсидії; інші.

Джерело [1]

Додаток В

Головні напрямки українського експорту товарів

